

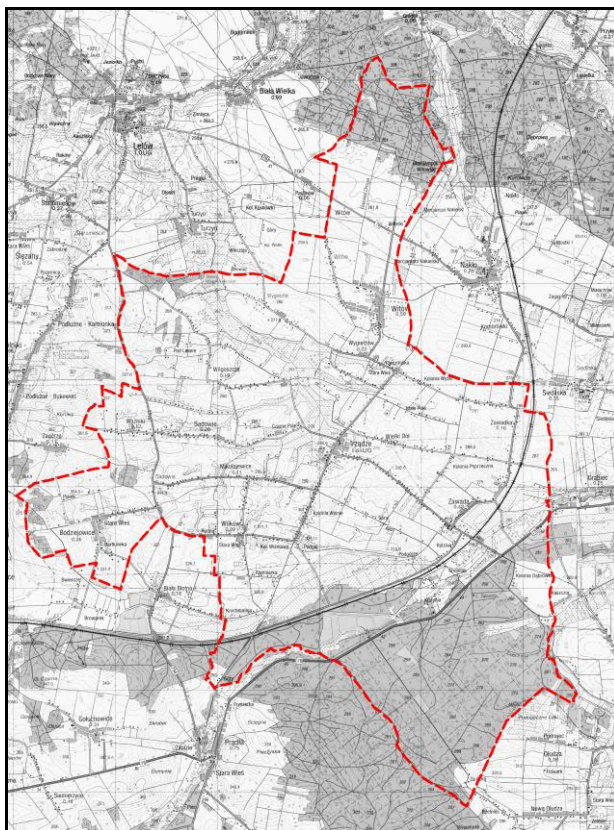
Geologic

44-203 Rybnik, Strzelecka 78

Tel: 502773557

email: geologic1@wp.pl

PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO PLANU OGÓLNEGO GMINY IRZĄDZE

Zlecniodawca: Pracownia Urbanistyczna w Rybniku sp. z o.o.
ul. Wodzisławska 30
44-200 Rybnik

Autor: Tomasz Miłowski

Data wykonania: 29 lipca 2025 r., 18 września 2025 r., 25 listopada 2025 r., 10 grudnia 2025 r.

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE.....	4
1.1 CEL, ZAKRES PRACY, POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI	4
1.2 METODY ZASTOSOWANE PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY	6
1.3 CELE OCHRONY ŚRODOWISKA USTANOWIONE NA SZCZEBŁU MIĘDZYNARODOWYM, WSPÓLNOTOWYM I KRAJOWYM, ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU, ORAZ SPOSOBY, W JAKICH TE CELE I INNE PROBLEMY ŚRODOWISKA ZOSTAŁY UWZGLĘDNIONE PODCZAS OPRACOWYWANIA DOKUMENTU	7
1.4 USTALENIA I GŁÓWNE CELE PROJEKTU PLANU OGÓLNEGO GMINY	7
2. CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA	18
2.1 POŁOŻENIE FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE	18
2.2 BUDOWA GEOLOGICZNA	18
2.3 WODY POWIERZCHNIOWE	19
2.4 WODY PODZIEMNE.....	21
2.5 KLIMAT	23
2.6 POWIERZCHNIA ZIEMI	27
2.6.1 UKSZTAŁTOWANIE TERENU, ZAGROŻENIE OSUWISKOWE	27
2.6.2 GLEBY	28
2.7 ZASOBY NATURALNE	28
2.8 PRZYRODA OŻYWIONA.....	33
2.9 OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z 16 KWIETNIA 2004.....	37
2.10 KRAJOBRAZ	43
3. OCENA POTENCJALNYCH ZMIAN STANU ŚRODOWISKA PRZY BRAKU REALIZACJI USTALEŃ PLANU OGÓLNEGO.....	45
5. SKUTKI DLA ŚRODOWISKA WYNIKAJĄCE Z REALIZACJI USTALEŃ PLANU OGÓLNEGO GMINY.....	46
5.1 WPŁYW NA WODY POWIERZCHNIOWE	46
5.2 WPŁYW NA WODY PODZIEMNE.....	46
5.3 WPŁYW NA KLIMAT	46
5.4 POWIERZCHNIA ZIEMI	47
5.4.1 WPŁYW NA UKSZTAŁTOWANIE TERENU	47
5.4.2 WPŁYW NA GLEBY	47
5.5 WPŁYW NA ZASOBY NATURALNE	47
5.6 WPŁYW NA PRZYRODĘ OŻYWIONĄ	48
5.7 WPŁYW NA OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z 16 KWIETNIA 2004 O OCHRONIE PRZYRODY	51
5.8 WPŁYW NA KRAJOBRAZ	52
5.9 WPŁYW NA ZABYTKI I OBIEKTY O WARTOŚCIACH KULTUROWYCH.....	53
5.10 WPŁYW NA WARUNKI I JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW	53
5.10.1 JAKOŚĆ POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO.....	53
5.10.2 KLIMAT AKUSTYCZNY	54
5.10.3 POLA ELEKTROMAGNETYCZNE.....	56
5.10.4 GOSPODARKA ODPADAMI	56
5.10.5 ZAGROŻENIE POWODZIOWE	56
5.10.6 ZAGROŻENIE OSUWISKOWE	57
6. PRZEWIDYWANE MOŻLIWOŚCI TRANSGRANICZNEGO ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO	57
7. ROZWIĄZANIA MAJĄCE NA CELU ZAPOBIEGANIE, OGRANICZANIE LUB KOMPENSACJE PRZYRODNICZĄ NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO	57
8. MOŻLIWOŚCI ROZWIĄZAŃ ALTERNATYWNYCH DLA OBSZARU NATURA 2000	58
9. PROPOZYCJE DOTYCZĄCE PRZEWIDYWANYCH METOD ANALIZY SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ PROJEKTOWANEGO PLANU ORAZ CZĘSTOTLIWOŚCI JEJ PRZEPROWADZANIA	58

10. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNY.....	59
11. LITERATURA	67

Spis rysunków

Rys. 1 Wskazanie terenów z możliwością urbanizacji

Oświadczanie zgodnie z art. 51 ust. 2 pkt 1 lit. f ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1112).

Oświadczam, że ja, Tomasz Miłowski spełniam wymagania, o których mowa w art. 74a ust. 2 pkt 1 i 2 ww. ustawy: w 2003 r. ukończyłem studia wyższe z dziedziny geologii oraz w 2011 r. studia podyplomowe z zakresu prawnych problemów górnictwa i ochrony środowiska. W latach 2005 – 2025 wykonałem lub brałem udział w wykonaniu kilkuset prognoz oddziaływania na środowisko, raportów oddziaływania na środowisko oraz innych opracowań dotyczących ochrony środowiska. Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

 Geologic
Tomasz Miłowski
44-203 Rybnik, ul. Strzelecka 78
tel. 502 773 557 e-mail: geologic1@wp.pl
NIP 642-283-41-91, REGON 241759860
Tomasz Miłowski

1. WPROWADZENIE

1.1 CEL, ZAKRES PRACY, POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI

Przedmiotem niniejszego opracowania jest prognoza oddziaływania na środowisko projektu planu ogólnego gminy Irządze, sporządzonego w 2025 r.

Należy mieć na uwadze, że Plan Ogólny Gminy jest specyficznym dokumentem, który nie ustala, ani nie reguluje kwestii takich jak np. możliwość wprowadzania zalesień, rodzaj prowadzonych upraw polowych, ochrona zabytków, realizacja zadań ochronnych na terenach chronionych, melioracje wodne czy sposoby polowań. Problemy te regulują odrębne przepisy. Plan Ogólny Gminy wyznacza zaś strefy planistyczne, na podstawie których będą wykonane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz wydawane decyzje o warunkach zabudowy. Dopiero na etapie mpzp istnieje możliwość bardziej szczegółowego odniesienia się do konkretnej problematyki np. wskazania wód powierzchniowych czy terenów zalesień, przy czym każdorazowo będą musiały być tu uwzględnione obowiązujące przepisy odrębne z szeregu sfer np. ochrony przyrody, ochrony zabytków, infrastruktury technicznej.

Obowiązek sporządzenia prognozy oddziaływania na środowisko projektu planu ogólnego gminy wynika z przepisu art. 51 ust 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1112).

Podstawowym celem prognozy jest wykazanie jak określone w POG strefy planistyczne wpłyną na środowisko i czy, a jeśli tak to w jakim stopniu, naruszają one zasady prawidłowej gospodarki zasobami naturalnymi. Ze względu na dużą złożoność zjawisk przyrodniczych, ograniczony zakres rozpoznania środowiska oraz ogólny charakter dokumentów planistycznych, ocena potencjalnych przekształceń środowiska wynikających z projektowanego przeznaczenia terenu ma formę prognozy. Przedmiotowy dokument nie rozstrzyga o słuszności realizacji zamierzeń inwestycyjnych przewidzianych nowymi ustaleniami planu ogólnego gminy (dalej POG), a jedynie przedstawia prawdopodobne skutki jakie niesie za sobą ich realizacja względem poszczególnych komponentów środowiska w ich wzajemnym powiązaniu, w szczególności na ekosystemy, krajobraz, a także na ludzi, dobra materialne oraz dobra kultury. Należy pamiętać, że konkretyzacja ustaleń POG nastąpi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, sam plan ogólny nie jest natomiast podstawą do wydania jakichkolwiek decyzji.

Niniejsza prognoza została sporządzona w oparciu o wymogi wynikające z przepisu art. 51 ust 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1112).

Zgodnie z wyżej wymienionym artykułem sporządzana prognoza:

- a) zawiera

- ustalenia i główne cele projektu planu ogólnego gminy Irządze oraz jego powiązania z innymi dokumentami,
- informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy,
- informacje na temat przewidywanych możliwości transgranicznego oddziaływania na środowisko,
- propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego planu oraz częstotliwości jej przeprowadzania,
- streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym,

b) określa, analizuje i ocenia

- istniejący stan środowiska,
- potencjalne zmiany stanu środowiska przy braku realizacji postanowień projektowanego dokumentu,
- przewidywane znaczące oddziaływania na środowisko przy realizacji postanowień projektowanego dokumentu,
- istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu,
- cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu oraz sposoby w jakich te cele zostały uwzględnione,

c) przedstawia

- rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko,
- możliwości rozwiązań alternatywnych w odniesieniu do obszaru Natura 2000.

Zakres prognozy został uzgodniony z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Katowicach pismem znak WOOŚ.411.1.2025.AOK z dnia 23 stycznia 2025 r. oraz z Państwowym Powiatowym Inspektorem Sanitarnym w Zawierciu w pismem znak NS-NZ.9022.2.1.2025 z dnia 14 stycznia 2025 r.

Projekt Planu Ogólnego gminy Irządze powiązany jest z następującymi dokumentami:

- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego z 2016 r. przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr V/26/2/2016 z dnia 29 sierpnia 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Śl. z dnia 13 września 2016 r., poz. 4619);
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze, Uchwała nr 20/III/2002 Rady Gminy Irządze z dnia 30 grudnia 2002 r.;
- Opracowanie ekofizjograficzne dla gminy Irządze, Geologic Tomasz Miłowski, luty 2025 r.;
- Obowiązujące w gminie Irządze miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

Tabela 1 Obowiązujące na terenie gminy miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Lp.	Rok uchwały	Nr uchwały	Nazwa planu
1	2005	Nr 163/XXII/2005 z dnia 06	Miejscowy plan

		lipca 2005 r.	zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Wilkowie – Fryszcerze w gminie Irządze.
2	2005	Nr 200/XXVI/2005 z dnia 28 grudnia 2005 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Wilków w gminie Irządze.
3	2005	Nr 201/XXVI/2005 z dnia 28 grudnia 2005 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi gminnej Irządze.
4	2005	Nr 202/XXVI/2005 z dnia 28 grudnia 2005 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Mikołajowice w gminie Irządze.
5	2018	Nr 238/XXXIII/2018 z dnia 27 września 2018 r.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze dla terenu położonego w miejscowości Irządze.

Obszar objęty miejscowymi planami wynosi łącznie 50,0 ha co stanowi około 0,7% pokrycia całego obszaru gminy. W związku z tym, że gmina pokryta jest jedynie w niecałym procencie obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, to w projekcie planu ogólnego na obszarach, gdzie nie obowiązują miejscowe plany, wyznaczono obszary uzupełnienia zabudowy (OUZ).

1.2 METODY ZASTOSOWANE PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY

W celu sporządzenia prognozy przeprowadzono następujące prace:

- zaznajomiono się z projektem Planu Ogólnego Gminy, w tym z wnioskami do POG,
- zaznajomiono się z danymi fizjograficznymi oraz innymi dostępnymi opracowaniami sozologicznymi obejmującymi obszar objęty prognozą,
- dokonano oceny projektu POG w odniesieniu do obowiązujących aktów prawnych, w tym przepisów gminnych,
- przeprowadzono wizję obszaru objętego prognozą w 2025 r.,
- dokonano analizy czynników potencjalnie mogących przynieść negatywne skutki dla środowiska,

1.3 CELE OCHRONY ŚRODOWISKA USTANOWIONE NA SZCZEBLU MIĘDZYNARODOWYM, WSPÓLNOTOWYM I KRAJOWYM, ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU, ORAZ SPOSOBY, W JAKICH TE CELE I INNE PROBLEMY ŚRODOWISKA ZOSTAŁY UWZGLĘDNIONE PODCZAS OPRACOWYWANIA DOKUMENTU

W projekcie Planu Ogólnego Gminy Irządze powinny zostać uwzględnione priorytety w zakresie ochrony środowiska wynikające z dokumentów ustanowionych na szczeblu rządowym, samorządowym, porozumień międzynarodowych oraz projektów dokumentów i dyrektyw Unii Europejskiej.

Poszczególne dyrektywy, międzynarodowe akty prawne zostały wdrożone do polskiego prawodawstwa i tym samym znalazły swoje odzwierciedlenie w projektowanym dokumencie. Projekt analizowanego dokumentu uwzględnia wytyczne i cele ochrony środowiska przyjęte w wyżej wymienionych dyrektywach i konwencjach, poprzez wskazanie stref planistycznych zgodnie z wymogami ochrony środowiska. Uzyskano w ten sposób wysoką zgodność z dokumentami planistycznymi różnego szczebla, co pozwala wnioskować, że związane z nimi cele będą osiągnęte również przez ustalenia funkcjonalne wynikające z projektu planu. Zostało utrzymane założenie strategiczne dokumentów wszystkich poziomów, że celem generalnym rozwoju jest rozwój zrównoważony, przez który należy rozumieć zrównoważony udział wszystkich istotnych czynników ekologicznych, gospodarczych i społecznych.

1.4 USTALENIA I GŁÓWNE CELE PROJEKTU PLANU OGÓLNEGO GMINY

Celem generalnym sporządzania projektu planu ogólnego jest określenie obrazu przestrzennego polityki gminy. Dotyczy to wymiaru przestrzennego poprzez ustalenie stref planistycznych oraz obszaru uzupełnienia zabudowy i wymiaru normatywnego - poprzez ustalenie gminnych standardów urbanistycznych. Celem sporządzenia projektu planu ogólnego jest więc uchwalenie podstawy merytorycznej i prawnej niezbędnej dla wydawania decyzji o warunkach zabudowy oraz sporządzenia nowych planów miejscowych i zmiany planów obowiązujących. Źródłem regulacji prawnych dotyczących sporządzania, treści i procedury uchwalania planu ogólnego jest ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 ze zm.) zwana dalej u.p.z.p. Zgodnie z tą ustawą plan ogólny obejmuje ścisłe ustalenia struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy w wydzielonych strefach planistycznych i określenie gminnych standardów urbanistycznych. Określa, jak będą rozwijane różne części gminy, w tym strefy mieszkaniowe, przemysłowe, usługowe, rolnicze czy rekreacyjne. **Zabezpieczenie ładu przestrzennego** pomoże uniknąć chaotycznej zabudowy chroniąc wartości estetyczne oraz funkcjonalne przestrzeni. Plan uwzględnia potrzeby dotyczące realizacji dróg, kanalizacji, wodociągów i innych obiektów publicznych. Podczas sporządzania projektu planu ogólnego, mieszkańcy mają wpływ na kształtowanie swojej okolicy i mogą liczyć na zachowanie określonych standardów życia.

Wyznaczone w planie ogólnym strefy planistyczne, uwzględniać będą dotychczasową politykę przestrzenną gminy Irządze, cele i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy

wskazane w Strategii Rozwoju Gminy Irządze na lata 2024 - 2030 i dotychczas obowiązującym Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 13h ust. 1 i ust. 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z projektem planu ogólnego sporządza się uzasadnienie składające się z części tekstowej i graficznej. Część tekstowa uzasadnienia planu ogólnego zawiera wyjaśnienia przyczyn wyznaczenia stref planistycznych w granicach określonych w planie ogólnym oraz sposobu uwzględnienia uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy. Część graficzna uzasadnienia, to graficzna prezentacja danych stanowiących uwarunkowania, w tym uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe, infrastruktury technicznej, górnicze, uwzględniane w kształtowaniu zagospodarowania przestrzennego. Z części graficznej uzasadnienia, wynikać będzie, w jaki sposób te uwarunkowania wpłynęły na sformułowanie ustaleń planu ogólnego.

Sporządzenie planu ogólnego gminy Irządze ma na celu zrównoważony rozwój gminy, który uwzględnia potrzeby mieszkaniowe mieszkańców, jednocześnie dbając o zachowanie porządku przestrzennego i dbałość o zachowanie wartości środowiskowych oraz infrastrukturalnych. W projekcie planu ogólnego gminy Irządze wyznaczono tereny przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, w sposób zrównoważony i zgodny z polityką przestrzenną gminy. Plan ma na celu nie tylko zaspokojenie zapotrzebowania na nowe powierzchnie mieszkalne, ale również przeciwdziałanie niekontrolowanemu rozproszeniu zabudowy, które mogłoby prowadzić do negatywnych konsekwencji w postaci chaotycznego rozrostu przestrzennego i problemów związanych z infrastrukturą. Aby uniknąć zjawiska nadmiernego rozproszenia zabudowy, tereny przeznaczone pod zabudowę jednorodzinną zostały wyznaczone w obrębie istniejących dróg gminnych, co pozwala na optymalne wykorzystanie już istniejącej infrastruktury transportowej. Tego typu lokalizacja terenów zapewnia łatwiejszy dostęp do sieci drogowej, minimalizuje konieczność budowy nowych dróg i pozwala na bardziej efektywne zarządzanie rozwojem gminy. Dzięki wyznaczeniu obszarów zabudowy wzdłuż istniejących dróg, możliwe jest również zachowanie integralności przestrzennej w obrębie wsi, co sprzyja bardziej uporządkowanemu rozwojowi osadnictwa. W ten sposób gmina dąży do stworzenia przestrzeni, w której nowe inwestycje mieszkaniowe będą harmonijnie wpisywać się w istniejący krajobraz, nie powodując zbytniego rozlewania się zabudowy na tereny rolnicze czy przyrodnicze. W projekcie Planu Ogólnego Gminy Irządze wskazano następujące strefy planistyczne:

- strefa SJ - strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową jednorodzinną
- strefa SZ - strefa wielofunkcyjna z zabudową zagrodową,
- strefa SU - strefa usługowa,
- Strefa SP – strefa gospodarcza,
- Strefa SR – strefa produkcji rolniczej,
- Strefa SI – strefa infrastrukturalna,

- Strefa SN – strefa zieleni i rekreacji,
- Strefa SC – strefa cmentarzy,
- Strefa SO – strefa otwarta,
- Strefa SK – strefa komunikacyjna,

Szeroka gama kategorii terenów w ramach stref planistycznych nie pozwala na dokładne określenie lokalizacji przedsięwzięć najsilniej oddziałujących na środowisko. Takie rozróżnienie możliwe będzie dopiero po zrealizowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględniających ustalenia POG. Dla poszczególnych kategorii terenu projekt POG nakreśla podstawowe kierunki przeznaczenia (np. w strefie SW – strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową wielorodzinną, przewiduje się funkcję mieszkaniową wielorodzinną, ale dopuszczalne jest również przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, usługi, infrastrukturę techniczną, ogródki działkowe czy zieleni urządzoną). Wobec powyższego dokładne przeznaczenie terenów nastąpi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, po rozeznaniu lokalnych uwarunkowań środowiska oraz potrzeb inwestycyjnych. Przyjęty w POG sposób kreślenia przyszłej przestrzeni gminy powoduje, że w wielu przypadkach oszacowanie wpływu na środowisko staje się niemożliwe, ponieważ o konkretnym przeznaczeniu (a co za tym idzie np. o zniszczeniu wartościowego siedliska czy stanowiska rośliny chronionej) przesądzała będzie określona lokalizacja na etapie mpzp. Dlatego w niniejszej prognozie przyjęto maksymalny zasięg i skalę oddziaływań. Przykładowo – jeżeli wyznaczono strefę mieszkaniową w projekcie POG, to przyjęto, że w miejscowym planie negatywne oddziaływania mogą zaistnieć na całym jego obszarze. W analizowanym dokumencie wprowadzono odpowiednie wskaźniki urbanistyczne, które nie pozwalają na całkowitą zabudowę terenów, jednakże na dzień dzisiejszy nie wiadomo, które z przestrzeni zostaną zajęte, zależne będzie to bowiem w dużej mierze od ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Na podstawie POG zostaną sporządzone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a w nich zawarte zostaną, wybrane spośród katalogu zawartego w POG dla każdej ze stref planistycznych, przeznaczenia terenu. Trudno jest wskazać jednoznacznie tereny na których zmieni się przeznaczenie, gdyż projekt POG nie wyznacza zdecydowanie nowych kierunków zagospodarowania. Większość nowych terenów to uzupełnienie istniejącej struktury zarówno już stanu istniejącego, jak i stanu planowanego, wynikającego z ustaleń obowiązującego suikzp i mpzp. Projekt POG nie wskazuje nowych terenów na których kształtowałyby się nowe centra rozwoju. Wizja rozwoju gminy oparta jest o istniejącą strukturę, która została już nakreślona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, a następnie w uchwalanych tu mpzp i wydanych decyzjach o warunkach zabudowy. W obrębie poszczególnych stref planistycznych przewiduje się następujące zasady zagospodarowania:

Strefę SJ - wyznaczono głównie w miejscowościach Irządze, Witów, Bodziejowice i Zawada Pilicka oraz bezpośrednio przy drodze łączącej miejscowość Irządze z drogą krajową nr 78.

Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SJ dopuszczone jest wyznaczenie terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, usług, komunikacji, zieleni urządzonej, ogrodów działkowych i infrastruktury technicznej. Na obszarach, gdzie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dopuszczają zabudowę letniskową oraz na obszarach, gdzie taki rodzaj zabudowy aktualnie występuje, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu zabudowy letniskowej lub rekreacji indywidualnej. W każdej wyznaczonej strefie SJ, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono jest wyznaczenie terenu zieleni naturalnej, lasu i wód.

Strefy SZ wyznaczono w pozostałych miejscowościach, podobnie jak w przypadku strefy SJ, bezpośrednio przy istniejących drogach publicznych w taki sposób, aby umożliwić lokalizację zabudowy w formie zabudowy ulicowej w ramach pierwszej linii.

Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SZ dopuszczone jest wyznaczenie terenu zabudowy zagrodowej, produkcji w gospodarstwach rolnych, akwakultury i obsługi rybactwa, komunikacji, zieleni urządzonej, ogrodów działkowych i infrastruktury technicznej. W każdej wyznaczonej strefie SZ, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu rolnictwa z zakazem zabudowy, biogazowni, usług, zieleni naturalnej, lasu i wód.

Wskaźniki urbanistyczne ustalone dla:

Strefy SJ:

- minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej – 50/40%,
- maksymalna nadziemna intensywność zabudowy – 0,6,
- maksymalna wysokość zabudowy – 9,0 m,
- maksymalny udział powierzchni zabudowy – 40%.

Strefy SZ:

- minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej – 40%,
- maksymalna nadziemna intensywność zabudowy – 0,6,
- maksymalna wysokość zabudowy – 20,0 m,
- maksymalny udział powierzchni zabudowy – 50%.

Strefy SU wyznaczono w miejscach, gdzie zlokalizowane są istniejące budynki usługowe takie jak, urząd gminy, szkoła, kościół, remiza strażacka, hotel oraz na obszarach, gdzie obecnie obowiązujące plany miejscowe dopuszczają taką funkcję. Nowe strefy SU wyznaczono głównie przy drodze krajowej nr 78.

Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SU dopuszczone jest wyznaczenie terenu usług, komunikacji, zieleni urządzonej, ogrodów działkowych i infrastruktury technicznej. W każdej wyznaczonej strefie SU, za wyjątkiem stref o symbolach 3SU i 19SU, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczone jest wyznaczenie terenu zieleni naturalnej, lasu i wód.

W strefach oznaczonych symbolami 12SU i 13SU w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu składów i magazynów. W/w dopuszczenie wynika z lokalizacji w/w stref.

Strefę SP - Strefami SP objęto zlokalizowane na obszarze gminy istniejące obiekty produkcyjno-usługowe (Engineering CC, Spawanie plastiku i stali DZ Metal Tech, Meble Wójcik), obiekty magazynowo-składowe (Lamch SC. Hurtownia nawozów, materiałów budowlanych i opałowych, skup złomu w Zawadzie Pilickiej), bazy transportowe (miejscowość Zawada Pilicka przy DK78) oraz obszary, gdzie obecnie obowiązujące plany miejscowe dopuszczają w/w funkcję. Na wniosek osób będących właścicielami wnioskowanych działek wyznaczono nowe strefy gospodarcze o symbolach 4SP (przy DW794 w Wilkowie), 6SP (centrum miejscowości Irządze), 10SP, 12SP (przy drodze łączącej miejscowość Irządze z DK78 w Zawadzie Pilickiej) i 14SP (przy DK78 w Zawadzie Pilickiej).

Nowe strefy SP (1SP, 2SP i 3SP) wyznaczono wzdłuż drogi krajowej nr 46 w celu udostępnienia na obszarze gminy nowych terenów inwestycyjnych. Tereny te, poprzez umożliwienie lokalizacji obiektów produkcyjnych i usługowych przez lokalnych i zewnętrznych inwestorów, będą stanowić istotny element rozwoju gminy.

Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SP dopuszczone jest wyznaczenie terenu produkcji, komunikacji, zieleni urządzonej, ogrodów działkowych i infrastruktury technicznej.

W każdej wyznaczonej strefie SP, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu usług, zieleni naturalnej, lasu i wód.

Wskaźniki urbanistyczne ustalone dla strefy SP:

- minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej – 20%,
- maksymalna nadziemna intensywność zabudowy – 1,2,
- maksymalna wysokość zabudowy – 12,0 m/15,0 m,
- maksymalny udział powierzchni zabudowy – 60%.

Strefę SR - Strefy SR wyznaczono głównie bezpośrednio przy strefach SZ (na szerokości około 80,0 m od dróg publicznych), w celu umożliwienia lokalizacji zabudowy związanej z rolnictwem, jako rozszerzenie terenów zabudowy zagrodowej dopuszczanej w strefach SZ. Ponadto strefy SR wyznaczono w miejscach, gdzie zlokalizowana jest istniejąca zabudowa związana z produkcją rolniczą (m.in. obiekty produkcji rolniczej zlokalizowane w Zawadce). Strefą SR objęto również stawy hodowlane zlokalizowane w Zawadzie Pilickiej (105SR).

Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SR dopuszczone jest wyznaczenie terenu produkcji w gospodarstwach rolnych, wielkotowarowej produkcji rolnej, akwakultury i obsługi rybactwa, komunikacji, infrastruktury technicznej.

W każdej wyznaczonej strefie SR, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu rolnictwa z zakazem zabudowy, biogazowni, zieleni urządzonej, zieleni naturalnej, lasu i wód. Jedynie w strefach o symbolach 93SR i 106SR nie dopuszczono możliwości lokalizacji terenu biogazowni.

W strefie o symbolu 105SR, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni słonecznej.

Wskaźniki urbanistyczne ustalone dla strefy SR:

- minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej – 40 %,
- maksymalna nadziemna intensywność zabudowy – 0,6,
- maksymalna wysokość zabudowy – 20,0 m,
- maksymalny udział powierzchni zabudowy – 50 %.

Strefę SI Strefy SI wyznaczono na terenach, gdzie zlokalizowane są istniejące obiekty infrastruktury technicznej tj. GPZ w Zawadzie Pilickiej oraz ujęcia wód zlokalizowane w różnych częściach gminy. Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SI dopuszczone jest wyznaczenie terenu infrastruktury technicznej, komunikacji i ogrodów działkowych. W dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu zieleni urządzonej, zieleni naturalnej, lasu i wód.

Strefę SN - Strefy SN wyznaczono:

- na działkach, gdzie zlokalizowane są założenia dworskie i folwarczne w Zawadzie Pilickiej i Wygiełzowie, w celu umożliwienia zagospodarowania tych terenów jako tereny rekreacyjne i turystyczne – strefy 6SN i 12SN,
- na terenach stanowiących własność gminy, na których planowana jest realizacja funkcji związanej z rekreacją, turystyką i sportem – strefy 2SN, 3SN, 4SN, 5SN, 7SN, 8SN, 9SN, 10SN, 11SN i 15SN,
- w Zawadzie Pilickiej, w celu umożliwienia lokalizacji m.in. obiektów sportowo-rekreacyjnych, turystycznych, handlowych i gastronomicznych, jako uzupełnienie zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i letniskowej (rekreacji indywidualnej) – strefy 13SN i 14SN,
- w Wygiełzowie, w sąsiedztwie doliny Białki Lelowskiej, w celu umożliwienia rekreacyjnego wykorzystania w/w rzeki oraz stawów – strefa 1SN.

Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SN dopuszczone jest wyznaczenie terenu zieleni urządzonej, plaży, wód, komunikacji, ogrodów działkowych, infrastruktury technicznej.

W każdej strefie SN, za wyjątkiem strefy o symbolu 10SN, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu usług sportu i rekreacji, zieleni naturalnej i lasu. W strefie o symbolu 10SN w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu zieleni naturalnej i lasu. Natomiast w zależności od lokalizacji strefy SN, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie:

- terenu usług kultury i rozrywki, usług handlu detalicznego, usług gastronomii i usług turystyki (2SN, 3SN, 4SN, 7SN, 8SN, 11SN, 13SN i 14SN),
- terenu usług kultury i rozrywki oraz usług turystyki (5SN, 9SN i 15SN),
- terenu usług kultury i rozrywki, usług gastronomii, usług turystyki, usług nauki, usług edukacji oraz usług zdrowia i pomocy społecznej (6SN i 12SN).

Strefę SC - Strefę SC wyznaczono w miejscu, gdzie zlokalizowany jest istniejący cmentarz w Irządach. Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SC dopuszczone jest wyznaczenie terenu cmentarza, komunikacji, zieleni urządzonej, ogrodów działkowych, infrastruktury technicznej. W dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu usługi kultury religijnej, handlu detalicznego, zieleni naturalnej, lasu, wód.

Strefę SO - otwartą wyznaczono na obszarach leśnych, rolnych oraz użytkach zielonych, na których nie dopuszczono możliwości lokalizacji zabudowy. Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SO dopuszczone jest wyznaczenie terenu rolnictwa z zakazem zabudowy, lasu, zieleni naturalnej, wód, komunikacji, ogrodów działkowych i infrastruktury technicznej.

W strefach o symbolach 24SO, 25SO i 27SO w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni słonecznej. W strefach o symbolach 24SO i 25SO dopuszczenie w/w przeznaczenia wynika z aktualnego zagospodarowania terenu, natomiast w strefie o symbolu 27SO umożliwiono lokalizację nowej elektrowni słonecznej, ponieważ dla tego terenu została wydana decyzja o warunkach zabudowy na lokalizację w/w instalacji.

W strefie o symbolu 4SO, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni wiatrowej i elektrowni słonecznej.

W każdej wyznaczonej strefie SO, za wyjątkiem stref o symbolach 29SO, 32SO, 33SO, 34SO, 35SO, 36SO, 37SO i 40SO, w profilu funkcjonalnym dodatkowym dopuszczono wyznaczenie terenu zieleni urządzonej.

W strefach o symbolach 29SO, 32SO, 33SO, 34SO, 35SO, 36SO, 37SO i 40SO nie dopuszczono w profilu funkcjonalnym dodatkowym możliwości wyznaczenia terenu zieleni urządzonej, ponieważ:

- strefa o symbolu 29SO zlokalizowana jest się w granicach Natury 2000 „Źródła Rajecznicy”,

- strefy o symbolach 32SO, 33SO, 34SO, 35SO, 36SO i 37SO zlokalizowane są wzdłuż CMK,
- strefa o symbolu 40SO zlokalizowana jest się w granicach krajobrazu priorytetowego „Irządze”.

W żadnej strefie SO, za wyjątkiem strefy o symbolu 4SO, gdzie dopuszczono możliwość lokalizacji elektrowni wiatrowej, nie dopuszczono możliwości wyznaczenia terenów elektrowni wiatrowej, elektrowni geotermalnej i biogazowni.

Strefę SK - komunikacyjną, wyznaczono na obszarach, gdzie znajdują się:

- drogi krajowe nr 46 (1SK) i 78 (8SK),
- droga wojewódzka nr 794 (2SK i 14SK),
- „stary” odcinek drogi krajowej nr 78 (20SK),
- drogi powiatowe (3SK, 4SK, 5SK, 7SK, 12SK i 13SK, 16SK i 17SK),
- droga łącząca miejscowości Irządze i Wilków z gminą Kroczyce (10SK, 11SK, 18SK i 19SK),
- parking przy drodze krajowej nr 78 (9SK),
- magistrala kolejowa Katowice – Warszawa (6SK).

Zgodnie z podstawowym profilem funkcjonalnym w strefie SK dopuszczone jest wyznaczenie terenu autostrady, drogi ekspresowej, drogi głównej ruchu przyspieszonego, drogi głównej, komunikacji kolejowej i szynowej, komunikacji kolei linowej, komunikacji wodnej, komunikacji lotniczej, obsługi komunikacji, ogrodów działkowych, infrastruktury technicznej. W strefach SK, które obejmują istniejące w/w drogi oraz linię kolejową, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu drogi zbiorczej, zieleni urządzonej, lasu, zieleni naturalnej, wód. W strefie, gdzie zlokalizowany jest istniejący parking, w profilu funkcjonalnym dodatkowym dopuszczono wyznaczenie terenu zieleni urządzonej, lasu, zieleni naturalnej i wód.

OBSZAR UZUPEŁNIENIA ZABUDOWY

Z uwagi na niepełne pokrycie gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w planie ogólnym gminy Irządze wyznaczono obszar uzupełnienia zabudowy, tj. obszar, na którym dopuszczalne będzie wydawanie decyzji o warunkach zabudowy. Obszar uzupełnienia zabudowy wyznaczono również w celu określenia stref planistycznych obejmujących zabudowę mieszkaniową w ramach istniejącej zabudowy poza obowiązującymi planami miejscowymi. Obszar uzupełnienia zabudowy ma duże znaczenia w przypadku terenów na których nie obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Poza strefą OUZ nie będzie możliwości wydawania decyzji o warunkach

zabudowy, ewentualna zmiana przeznaczenia będzie wymagała uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, oczywiście również zgodnego z profilem danej strefy.

Obszar uzupełnienia zabudowy wyznaczono zgodnie z § 1 ust. 1 Rozporządzeniem Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 2 maja 2024 r. w sprawie sposobu wyznaczania obszaru uzupełnienia zabudowy w planie ogólnym gminy (Dz. U. 2024 poz. 729) oraz zmodyfikowano w sposób, o którym mowa w § 1 ust. 5, przy uwzględnieniu ust. 6 w/w rozporządzenia. Obszarami uzupełnienia zabudowy objęto strefy planistyczne umożliwiające realizację funkcji mieszkaniowej tj. strefy planistyczne oznaczone symbolami SJ i SZ.

Modyfikacja OUZ została przeprowadzona w taki sposób, aby obszar uzupełnienia zabudowy obejmował luki w istniejącej zabudowie zlokalizowane bezpośrednio przy istniejących drogach publicznych (szerokość około 30,0 m), w celu umożliwienia lokalizacji zabudowy w formie zabudowy ulicowej w ramach pierwszej linii, jednocześnie zapobiegając rozpraszaniu się zabudowy na grunty rolne oddalone od istniejącej zabudowy oraz istniejących dróg.

Generalnie zaproponowane w projekcie POG kierunki rozwoju gminy opierają się na istniejącym zagospodarowaniu terenu oraz na ustaleniach obowiązujących dokumentów planistycznych. W niektórych przypadkach pojawiają się nowe rejony urbanizacji, jednak w zdecydowanej większości na terenach gruntów rolnych.

W strefach o symbolach 24SO, 25SO i 27SO w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni słonecznej. W strefach o symbolach 24SO i 25SO dopuszczenie w/w przeznaczenia wynika z aktualnego zagospodarowania terenu, natomiast w strefie o symbolu 27SO umożliwiono lokalizację nowej elektrowni słonecznej, ponieważ dla tego terenu została wydana decyzja o warunkach zabudowy na lokalizację w/w instalacji. W strefie o symbolu 4SO, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni wiatrowej i elektrowni słonecznej. Odnośnie instalacji fotowoltaicznych, jak pokazały już lata praktyki obiekty tego typu nie powodują jakichkolwiek emisji zanieczyszczeń do powietrza, ani hałasu, ich oddziaływania zwykle nie wykraczają poza granice terenów na których są lokowane. Zagrożeniem jest lokowanie tych obiektów na terenach cennych pod względem przyrodniczym lub w dolinach cieków, gdzie przerwane mogą zostać korytarze ekologiczne. Na terenie gminy Irządze tereny pod fotowoltaikę wprowadza się poza główną doliną Białki Zdowskiej i Krztyni, w obrębie terenów rolnych, nie mniej tereny pod fotowoltaikę zbliżają się do samej doliny. W przyszłości należy dążyć do ograniczenia tego typu zabudowy, zwłaszcza w obrębie doliny Białki i Krztyni oraz terenów proponowanych do objęcia ochroną pn. „Dolina Krztyni i Białki Zdowskiej”.

Tereny z możliwością realizacji elektrowni wiatrowych wskazano na terenie 4SO w północnej części gminy. Odległość do najbliższej zabudowy w sołectwach Witów i Wygieźłów wynosi ok. 500 – 600 m, również odległość od zabudowy zagrodowej w sąsiedniej gminie Lelów wynosi ok. 500 m. Na obecny moment (lipiec 2025 r.) nie zostały

wdrożone żadne nowe przepisy, które liberalizowałyby ustalenia Ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych, choć pojawiają się doniesienia medialne, że trwają prace nad takimi zmianami. Zgodnie z ww. ustawą:

Art. 3. Lokalizacja elektrowni wiatrowej następuje wyłącznie na podstawie planu miejscowego

Art. 4. 1. W przypadku lokalizowania, budowy lub przebudowy elektrowni wiatrowej odległość tej elektrowni od budynku mieszkalnego albo budynku o funkcji mieszanej jest równa lub większa od dziesięciokrotności całkowitej wysokości elektrowni wiatrowej, chyba że plan miejscowy określa inną odległość, wyrażoną w metrach, jednak nie mniejszą niż 700 metrów

Ustalenia te są racjonalne, gdyż minimalizują konflikty społeczne, które nieustannie wybuchają, gdy lokalne społeczności dowiadywały się o planach budowy kolejnych elektrowni wiatrowych, które często lokowane miały być bez przeprowadzenia rzetelnej analizy. Należy również zwrócić uwagę, że na dzień dzisiejszy, na etapie POG, nie są znane jakiegokolwiek szczegóły ewentualnej lokalizacji turbin, np. ich wysokość czy moc.

Elektrownie wiatrowe powinny być lokalizowane z dala od zabudowy mieszkaniowej, na terenach pozbawionych wartości przyrodniczych, w kilku lokalizacjach na terenie Polski, np. w formie dużych farm, blisko stacji GPZ czy innych miejsc z możliwością dogodnego odbioru energii. Rozpraszanie tego typu zabudowy prowadzi do chaosu przestrzennego oraz do problemów z siecią elektroenergetyczną, co dotyczy również elektrowni słonecznych. Przykładem skutków nieracjonalnego multiplikowania odnawialnych źródeł energii jest blackout który miał miejsce w Hiszpani w kwietniu 2024 r.¹, gdzie niemal cały kraj oraz część Portugalii i Francji pozbawiona została energii elektrycznej. Obiekty wiatraków powodują duży impakt na krajobraz, stanowią źródło hałasu, a ze względu na częsty ruch stanowią źródło niepokoju dla mieszkańców. Bardzo niekorzystnie wpływają również na populacje ptaków i nietoperzy. Każda lokalizacja elektrowni wiatrowych powinna być poprzedzona bardzo szczegółowymi analizami oraz konsultacjami społecznymi.

Duże zmiany zagospodarowania doliny Krztyni związane będą z budowa obwodnicy Szczekocin, ale ta inwestycja uzyskała już wszystkie zgody i pozwolenia, jest ona w fazie realizacji. W pobliżu węzła z DK78 i na przebiegu obwodnicy ulokowano nowe tereny pod farmy fotowoltaiczne.

Należy również wspomnieć o dość dużych terenach produkcyjno-usługowych w ramach strefy SP, która została wskazana wzdłuż drogi krajowej nr 46 pomiędzy Paulinowem, a Nakłem. Nie występują tu cenne siedliska przyrodnicze, a jedynie uprawiane grunty orne. Nie mniej ewentualne powstanie na tych terenach większych obiektów przemysłowych, produkcyjnych czy usługowych niewątpliwie doprowadziłoby do znacznej zmiany sposobu użytkowania, m.in. w sposób znaczny zmieniłby się krajobraz tego terenu.

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/2025_Iberian_Peninsula_blackout

Za pozytywne należy jednak uznać, że projekt POG wskazuje również tereny, które będą stanowiły zasób przyrodniczy gminy. Są to tereny lasów, tereny o charakterze rolniczym oraz doliny cieków, w tym doliny Białki Zdowskiej i Lelowskiej i Krztyni, oraz ich dopływów. W szczególności wolne od zabudowy zachowano tereny znajdujące się w obrębie obszaru Natura 2000 oraz tereny proponowanych form ochrony przyrody. W projekcie POG uwzględniono również szereg uwarunkowań, m.in. występowanie złóż kopalin, form ochrony przyrody, terenów cennych pod względem przyrodniczym proponowanych do objęcia ochroną, obiektów o charakterze zabytkowym, infrastruktury technicznej itp. Nie przewiduje się wystąpienia znaczących oddziaływań na środowisko, a zwłaszcza na tereny cenne pod względem przyrodniczym oraz korytarze ekologiczne w sytuacji gdy na podstawie POG konstruowane zostaną miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

2. CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA

2.1 POŁOŻENIE FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE

Opracowanie obejmuje teren gminy Irządze, która administracyjnie położona jest w północno-wschodniej części województwa śląskiego, w powiecie zawierciańskim. Teren gminy sąsiaduje od południowego zachodu z gminą Kroczyce, od północnego zachodu z gminą Niegowa, od północy z gminą Lelów, od wschodu z gminą Szczekociny. W obrębie gminy wydzielonych zostało jedenaście sołectw: Bodziejowice, Irządze, Mikołajewice, Sadowie, Wilgoszcza, Wilków, Witów, Woźniki, Wygieźzów, Zawada Pilicka oraz Zawadka. Powierzchnia gminy wg danych GUS wynosi 7099 ha², zaś liczba ludności wynosiła w 2023 r. 2512 osób, średnia gęstość zaludnienia wynosiła 35 osób na 1km². Liczba mieszkańców gminy systematycznie maleje, kształtowała się ona następująco: 2000 r. - 2996 osób, 2005 r. - 2930 osób, 2010 - 2811 osób, 2015 - 2731 osób.

Według podziału na jednostki fizyczno-geograficzne J. Kondrackiego cały teren gminy Irządze znajduje się w prowincji Wyżyny Polskie (34), podprowincji Wyżyna Małopolska (342), makroregionie Wyżyna Przedborska (342.1), w obrębie mezoregionu Próg Lelowski (342.13).

Zgodnie z podziałem geobotanicznym Polski omawiany obszar leży w Dziale Wyżyn Południowopolskich C, Krainie Wyżyn Środkowomałopolskich C.2, Okręgu Niecki Włoszczowskiej C.2.3, Podokręgu Lelowskim C.2.3.d.

2.2 BUDOWA GEOLOGICZNA

Pod względem geologicznym teren gminy Irządze leży na pograniczu Jury Krakowsko-Częstochowskiej, którą budują osady jury oraz Niecki Miechowskiej, wypełnionej osadami kredy. Zgodnie z Mapą Geologiczną Polski ark. Częstochowa³ utwory jurajskie, reprezentowane przez wapienie płytowe, skaliste, pylaste i kredowate oksfordu oraz wapienie płytowe i margle kimerydu występują w podłożu zachodniej części gminy. W części wschodniej i południowej na osadach jurajskich występują piaski kwarcowe słabo glaukonitowe albu (Kreda Dolna) oraz kolejne utwory Kredy Górnej: piaski glaukonitowe z fosforytami, piaskowce i zlepieńce (Cenoman), wapienie margliste i margle glaukonitowe (Turon) oraz margle glaukonitowe (Santon). Utwory kredowe i jurajskie przecięte są serią uskoku o przebiegu równoleżnikowym, które mają bardzo silny wpływ na ukształtowanie powierzchni terenu. Utworów trzeciorzędowych w podłożu gminy natomiast zupełnie brak.

Bezpośrednio na powierzchni terenu w centralnej części gminy dominują rozległe pokrywy lessowe spośród których tylko na kilku niewielkich obszarach odsłaniają się utwory jurajskie. Utwory kredowe na powierzchni odsłaniają się dużym płatem w północnej części gminy w rejonie Witowa⁴ oraz w południowej części gminy w obrębie Lasów Pradelskich.

² Wg danych z ewidencji gruntów 7074 ha

³ Haisig J., Biernat S., Mapa Geologiczna Polski w skali 1:200000, ark. Częstochowa, WG, Warszawa, 1978 r.; Kaziuk H., Mapa Geologiczna Polski w skali 1:200000, ark. Kraków, WG, Warszawa, 1978 r.;

⁴ Kurkowski S., Szczegółowa Mapa Geologiczna Polski w skali 1:50000, ark. Koniecpol, PiG, Warszawa 1999 r.; Bednarek J., Haisig J., Wilanowski S., Szczegółowa Mapa Geologiczna Polski w skali 1:50000, ark. Pradła, PiG, Warszawa 1983 r.;

Na utworach mezozoicznych bezpośrednio spoczywają utwory czwartorzędu. Są to gliny zwałowe zlodowacenia południowopolskiego, piaski rzeczne ze żwirami i głazami z okresu interglacjału mazowieckiego i piaski wolnolodowcowe ze żwirami zlodowacenia środkowopolskiego. Na przeważającej części terenu na piaskach lub bezpośrednio glinie zwałowej zalega pokrywa lessowa miąższości 10-15 m, utworzona w czasie zlodowacenia północnopolskiego, lokalnie na lessach środkowopolskich.

W dolinach Białki Zdowskiej i Krztyni na powierzchni występują piaski i żwiry rzeczne tarasów nadzalewowych, ukształtowanych w okresie zlodowacenia północnopolskiego oraz holocenijskie piaski i żwiry tarasów zalewowych. Miejscami w dolinach rzek spotyka się pola piasków eolicznych i wydmy oraz w miejscach podmokłych holocenijskie namuły, piaski humusowe i torfy.

W dolinie Białki Lelowskiej i dolinach bocznych na holocenijskich piaskach tarasów zalewowych występują namuły i torfy, a w suchych dolinach - deluwia lessowe.

2.3 WODY POWIERZCHNIOWE

Wody płynące

Teren gminy Irządze pod względem hydrograficznym jest generalnie ubogi, choć występujące tu ciekі odgrywają dużą rolę w jej rysie przestrzennym i przyrodniczym. Bardzo istotną strukturą w gminie jest dolina Białki Zdowskiej i Krztyni w jej części południowej. Białka i Krztynia płyną tu rozległą, płaską doliną u podnóża malowniczej skarpy wysoczyzny kredowej. Dolina ta w przeszłości wykorzystywana była przez liczne młyny oraz stawy, z których te ostatnie istnieją do dziś jako duży kompleks. W dolinie, dzięki jej dogodnemu ukształtowaniu, ulokowane zostały również trasa kolejowa CMK oraz droga krajowa nr 78. Białka łączy się z Krztynią w rejonie Chojnak, następnie zaś w Szczekocinach Krztynia uchodzi do Pilicy. Południowo-wschodnią część Lasów Pradelskich odwadnia Rajecznicza, która uchodzi do Żebrówki, która także uchodzi do Krztyni. Rajecznicza składa się de facto z kilku różnych cieków, które wypływają z licznych tu źródeł tworząc niezwykle wartościowy ekosystem chroniony w ramach rezerwatu „Kępina” i obszaru Natura 2000 „Źródła Rajeczniczy”. W obrębie doliny Białki i Krztyni występują liczne rowy melioracyjne i mniejsze ciekі nie posiadające własnych hydronimów. Północną część gminy odwadnia Białka Lelowska, która swój bieg rozpoczyna w dolinie pomiędzy Podkopcami i Czarnym Polem. Rzeka płynie w kierunku północnym, szeroką podmokłą doliną, gdzie zasila Stawy Wygiezłowskie, następnie płynie przez Lelów i uchodzi do Pilicy w rejonie Koniecpola. Na terenie gminy nie występują inne ciekі posiadające własne hydronimy, a jej część północno-wschodnia zupełnie pozbawiona jest jakichkolwiek cieków.

W kwestii nazewnictwa cieków należy wspomnieć, że oficjalny hydronim obu cieków to „Białka”, i tak też oznaczane one są na mapach, jednak powszechnie dla ich rozróżnienia stosuje się nazwy „Białka Zdowska” lub „Białka Błotna” oraz „Białka Lelowska”. W niniejszym opracowaniu również stosuje się to nazewnictwo dla uniknięcia omyłek.

Wody stojące

Na obszarze gminy niewielka jest ilość wód powierzchniowych stojących, choć znajdują się tu dwa większe kompleksy stawów. W dolinie Krztyni znajduje się kompleks dziesięciu stawów hodowlanych o łącznej powierzchni ok. 51 ha. Stawy te są intensywnie zagospodarowane dla hodowli ryb. W północnej części gminy znajdują się Stawy Wygiełzowskie, obecnie są to dwa większe stawy oraz kilka niewielkich stawików dla przechowania narybku. W przeszłości stawów było tu więcej, prawdopodobnie pięć lub sześć. Obecnie powierzchnia stawów to ok. 7,5 ha. W centrach poszczególnych sołectw znajdowały się dawniej niewielkie stawiki, jednak obecnie są one pozbawione wody, zarośnięte lub zasypane. Jako przykład można tu podać staw wiejski w Bodziejowicach, w Witowie czy w samych Irzadzach (element dawnego parku przydworskiego).

Zagrożenie powodziowe

Na terenie gminy Irządze zagrożenia powodziowe zostały wskazane zgodnie z Mapami wykonanymi przez Dyrektora Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej w dolinie Krztyni oraz dolinie Żebrówki. Na mapach oznaczono następujące obszary szczególnego zagrożenia powodzią:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat - $Q=1\%$,
- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat - $Q=10\%$,

Dodatkowo wskazane zostały obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat, zgodnie jednak z obowiązującymi przepisami nie są one uznawane za obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Na obszarze gminy nie były wskazywane obszary narażone na zalanie w przypadku przerwania wałów przeciwpowodziowych.

Tereny $Q=10\%$ obejmują praktycznie koryta cieków Krztyni i Żebrówki. Zasięg wód o prawdopodobieństwie $Q=1\%$ jest szerszy niż wód $Q=10\%$, nie mniej i one obejmują tereny niezabudowane, zagospodarowane jako lasy, łąki i pastwiska w dolinach obu rzek. Nieco szersze zasięgi zalewów od Krztyni wykazywane są w północno-wschodniej części Zawady Pilickiej, na wschód od mostu na drodze łączącej DK78 z sołectwem Irządze. Poza obszarami szczególnego zagrożenia powodzią (tereny $Q=1\%$ i $Q=10\%$) wskazano tu również obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat, ich zasięg jest nieznacznie większy niż zasięg wód $Q=1\%$ oraz $Q=10\%$. Poszczególne zasięgi wód powodziowych zobrazowano na mapie nr 11 dołączonej do opracowania.

Poza tymi oficjalnie wyznaczonymi terenami zagrożeń powodziowych na terenie gminy mogą występować lokalne podtopienia w dolinach mniejszych i większych cieków. Pomimo, że nie zostały one oficjalnie wyznaczone to wszystkie doliny cieków, także i tych najmniejszych należy pozostawiać wolne od zabudowy, tak by istniała tu jak największa możliwość retencji i swobodnego spływu wód.

Ujęcia wód powierzchniowych

Na terenie gminy znajdują się ujęcia wód powierzchniowych służące dla napełniania stawów hodowlanych, nie zostały jednak dla nich ustanowione żadne strefy ochronne.

Jednolite części wód powierzchniowych

Na terenie gminy Irządze zostały wskazane następujące Jednolite Części Wód Powierzchniowych:

- JCWP nr PLRW 200006254143 Krztynia do Białki - ta JCWP obejmuje Krztynię wraz z Białką Zdowską, aż do ich połączenia,
- JCWP nr PLRW 200016254149 Krztynia od Białki do Ujścia - jest to Krztynia od ujścia Białki do Pilicy;
- JCWP nr PLRW 200006254169 Białka - ta JCWP obejmuje Białkę Lelowską;
- JCWP nr PLRW RW2000062541469 Żebrówka - wskazana tu została Żebrówka;

Niemal cała gmina położona jest również w zlewniach ww. JCWP. Jedynie w dwóch częściach gminy, w części północno-wschodniej i w części wschodniej znajduje się zlewnia, której cieki nie występują na terenie gminy, jest to zlewnia JCWP nr PLRW 2000062541711 Pilica do kanału Kopanka.

2.4 WODY PODZIEMNE

Regionalizacja Hydrogeologiczna

Według Mapy Hydrogeologicznej w skali 1:200000 ark. Kraków⁵ i ark. Częstochowa⁶ zachodnia i centralna część gminy położona jest w Regionie Wieluńsko-Krakowskim XVII, w Podregionie Krakowsko-Częstochowskim XVII2. W tym regionie główny poziom użytkowy stanowią utwory jury górnej, wapieniach i marglach na głębokości od kilku do 100 metrów. Północno-wschodnia i wschodnia część gminy położona jest w Regionie Nidziańskim XVIII, gdzie użytkowy poziom wodonośny znajduje się w utworach kredy górnej, wapieniach i marglach, na głębokościach od 60 do 90 m.

Użytkowe poziomy wodonośne

Zgodnie z Mapą Hydrogeologiczną Polski ark. Pradła⁷ i ark. Koniecpol⁸ na terenie gminy użytkowe piętro wodonośne występuje w części zachodniej i centralnej w utworach jurajskich, zaś w części wschodniej i północno-wschodniej w utworach kredowych.

Górnojurajskie piętro wodonośne - warstwę wodonośną tego poziomu tworzą utwory węglanowe, głównie wapienie jurajskie malmu (oksford). Poziom ten ma charakter szczelinowo-krasowy. Wapienie malmu leżą na łach doggeru, zaś przykrycie czwartorzędowe jest często fragmentaryczne. Poziom ten jest drenowany przez liczne źródła i cieki powierzchniowe, zasilanie zaś odbywa się głównie przez infiltrację opadów atmosferycznych.

⁵ Józwicka A., Kowalczevska G., Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:200000, ark. Kraków, WG, Warszawa, 1984 r.;

⁶ Musiał T., Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:200000, ark. Częstochowa, WG, Warszawa, 1983 r.;

⁷ Guzik M., Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, ark. Pradła, PIG, Warszawa 1997 r.;

⁸ Pacholewski A, Brodziński I., Formowicz R., Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, ark. Koniecpol, PIG, Warszawa 2000 r.;

Górnokredowe piętro wodonośne - warstwę wodonośną stanowią spękanne opoki, margle i wapienie górnej kredy. Podobnie jak w przypadku zbiornika górnourajskiego, wodonośność tych skał jest związana głównie z systemem szczelin. Tylko w niewielkim stopniu poziom ten jest przykryty utworami czwartorzędowymi, najczęściej o dużej przepuszczalności. Istnieje tu jeden poziom wody, układający się w różnych pod względem litologicznym wodonośnych utworach kredy i czwartorzędu. Brak nieprzepuszczalnej pokrywy stwarza warunki infiltracji wód opadowych w głąb. Poza tym poziom występujący w kredzie, zasilany jest wodami jurajskimi infiltrującymi z kierunku południowego.

Wodonośność wapieni górnej jury jak i utworów górnokredowych jest uzależniona od ilości i rodzaju szczelin i kawern krasowych. Monoklinalny układ warstw powoduje, że prawie z całego obszaru Wyżyny, wody podziemne są drenowane w kierunku północno-wschodnim. W miejscach gdzie rozcięcie dolin sięga poziomu wód, następuje jego drenowanie przez źródła. Dużą rolę w kontaktowaniu się wód różnych pięter odgrywają uskoki. Ułatwiają one przepływ wody podziemnej. W strefach uskokowych wydajność wód podziemnych jest największa. Dzięki dyslokacjom ruch wód podziemnych może zachodzić nawet na bardzo dużych głębokościach, niezależnie od topograficznych działów wód i lokalnej rzeźby terenu.

W najwyższych częściach obszaru infiltracji, zwierciadło wód podziemnych poziomu górnourajskiego jest swobodne. W miarę zbliżania się do granicy z utworami kredowymi Niecki Nidziańskiej występują wody subartezyjskie. Powodem naporowego charakteru wód jest różnica ciśnienia piezometrycznego, izolujące utwory w dolinach oraz niższy współczynnik filtracji utworów kredowych co hamuje odpływ podziemny w kierunku NE.

Mapa Hydrogeologiczna Polski wydziela na terenie gminy trzy jednostki hydrogeologiczne: 1bJ₃III, 2aJ₃IV oraz 3aCr₃III. Wody charakteryzują się bardzo dobrą jakością i najczęściej należą do pierwszej klasy jakości wód, choć mogą być narażone na zanieczyszczenia, gdyż brak jest tu poziomów izolujących. Potencjalna wydajność studni wierconej wynosi w utworach jurajskich 30 - 50 m³/h, a w części południowo-wschodniej nawet >70 m³/h a stopień zagrożenia tych wód jest wysoki. W obrębie jednostek kredowych wszystkie właściwości wód są podobne, z tym, że potencjalna wydajność studni wierconej jest niższa i wynosi zwykle 10 - 30 m³/h.

Główne Zbiorniki Wód Podziemnych

Według Mapy wstępnej waloryzacji głównych zbiorników wód podziemnych (Skrzypczak [red], 2003) oraz materiałów Państwowej Służby Hydrogeologicznej w utworach wodonośnych gminy wydzielono dwa Główne Zbiorniki Wód Podziemnych: GZWP nr 326 Zbiornik Częstochowa (E) (w utworach jurajskich) i GZWP nr 408 Niecka Miechowska (część NW) (w utworach kredowych).

Jednolite Części Wód Podziemnych

Według podziału Polski na jednolite części wód podziemnych północna część gminy Irządze znajduje się w JCWPd nr PLGW200084, zaś część południowa w JCWPd nr PLGW2000113.

Ujęcia wód podziemnych

Na terenie gminy Irządze znajduje się kilka ujęć wód powierzchniowych służących do zaopatrzenia stawów hodowlanych oraz ujęcia dla potrzeb indywidualnych, nie zostały dla nich ustanowione jednak strefy ochrony bezpośredniej lub pośredniej. Znajdują się tu natomiast dwa ujęcia komunalne, zaopatrujące ludność w wodę pitną, są to ujęcia w Bodziejowicach koło szkoły podstawowej oraz ujęcie w Woźnikach przy drodze na Zagórze. Dla ujęć nie zostały ustanowione strefy ochrony pośredniej, natomiast poszczególne studnie są ogrodzone, znajdują się na nich tabliczki informujące o strefie ochrony bezpośredniej, obejmującej poszczególne działki oraz o zakazie wstępu osób postronnych.

2.5 KLIMAT I WARUNKI TOPOKLIMATYCZNE

Według klasyfikacji klimatycznej opracowanej przez W. Okołowicza (1969), obszar gminy Irządze znajduje się w pasie klimatu umiarkowanego ciepłego - przejściowego. Według klasyfikacji R. Gumińskiego na dzielnice rolniczo- klimatyczne, obszar gminy należy zaliczyć do dzielnicy XV (dzielnica częstochowsko-kielecka).

Średnie temperatury dobowe w wieloleciu 1961-1990 wahały się od 7,0 do 7,3°C, natomiast w wieloleciu 1991-2020 średnie temperatury wyniosły już 9°C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec z temperaturą 19,3°C, a najzimniejszym - styczeń z temperaturą -1,4°C. Liczba dni z przymrozkami odnotowana w najnowszym okresie referencyjnym (1991-2020) wyniosła 63. Okres bez przymrozków trwa 150-166 dni, a długość okresu wegetacyjnego wynosi średnio 200 - 210 dni. Pokrywa śnieżna utrzymuje się przeciętnie przez 40 - 60 dni w roku, choć w ostatnich latach, ze względu na bezśnieżne zimy mogła być jeszcze niższa. Roczna suma opadów kształtuje się na poziomie 647,9 mm. Najwyższa średnia miesięczna suma opadów przypada na lipiec i wynosi 93,7 mm, zaś najniższe sumy miesięczne zaobserwowane są w lutym, gdzie suma ta wyniosła 33,1 mm.

Kierunki wiatrów nawiązują do ogólnej cyrkulacji atmosferycznej i są lokalnie modyfikowane przez rzeźbę i zabudowę terenu. Przeważają wiatry z sektora zachodniego (W, SW, NW) wiejące w ponad 44,1% dni w roku, natomiast udział wiatrów pozostałych wynosi: wiatry z kierunków N, NE i E 26,5% oraz wiatry SE i S 28,8%, średnie prędkości wiatrów wynosiły 2,3 m/s. Procentowy udział dni z ciszą wynosił zaledwie 0,6%.

Tabela 1 Procentowy rozkład kierunków wiatru w przedziałach prędkości (na wysokości wiatromierza) - stacja Częstochowa

N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	Cisza
7,2	10,1	9,2	9,6	19,2	15,7	16,8	11,6	0,6

Lokalne różnice warunków klimatycznych w granicach gminy Irządze uzależnione są od charakteru rzeźby, budowy geologicznej i pokrycia terenu. Główne cechy klimatu gminy z wielolecia 1990 – 2020 na podstawie najbliższej położonej stacji meteorologicznej Częstochowa podano w tabeli poniżej.

Odnośnie topoklimatu generalnie wyróżnić można pięć zasadniczych obszarów różniących się warunkami klimatu lokalnego:⁹

⁹ Na podstawie: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze, Uchwała nr 20/III/2002 Rady Gminy Irządze z dnia 30 grudnia 2002 r.

1. Obszar wysoczyzny lessowej
2. Obszar zboczy wysoczyzny
3. Obszar suchych dolin nieckowatych
4. Obszar okresowo podmokłych dolin płaskodennych
5. Obszar leśny

Ad. 1. Obszar wysoczyzny lessowej jest obszarem o suchym, ciepłym podłożu, dobrze przewietrzanym o korzystnych warunkach termicznych i wilgotnościowych. W obrębie tej strefy wyróżniają się dobrym nasłonecznieniem skłony o nachyleniu południowym, o spadkach 5-12% i większych.

Ad. 2. Obszar ten obejmuje północne zbocza doliny Białki Zdowskiej i częściowo Krztyni. Ze względu na południową wystawę charakteryzuje się na ogół bardzo dobrym nasłonecznieniem, szczególnie na fragmentach nie zadrzewionych.

Ad. 3. Obszar suchych dolin nieckowych charakteryzują mniej korzystne warunki klimatyczne. Doliny te pełnią funkcje rynien odprowadzających grawitacyjne z wysoczyzny chłodne, wilgotne powietrze. Zdarzają się tu zastoiska chłodnego powietrza oraz inwersje termiczne.

Ad. 4. Obszar ten obejmuje okresowo podmokłe doliny płaskodenne, zajęte przez kompleksy łąkowe. Są to tereny słabo przewietrzane, o dużych inwersjach termicznych, niższych niż przeciętne temperaturach, podwyższonej wilgotności względnej powietrza, szczególnie w warstwie przyziemnej, z częstymi mgłami i zamgleniami oraz zwiększoną częstotliwością występowania przymrozków. Jest to obszar o niekorzystnych warunkach klimatu lokalnego, niewskazany do całorocznego zamieszkiwania, lecz pełniący ważną rolę klimatyczną, gdyż przy przewadze wiatrów zachodnich i południowo- zachodnich, doliny funkcjonują jako rynny odprowadzające masy spływającego z wysoczyzny chłodnego i wilgotnego powietrza w kierunku wschodnim i północnym.

Ad. 5. Duży obszar leśny graniczący od południa z doliną Krztyni charakteryzują odmienne warunki klimatu lokalnego. Lasy odznaczają się łagodniejszym przebiegiem ekstremów temperatury. Pochłaniając znaczne ilości promieniowania słonecznego, zapewniają niższą temperaturę powietrza i gruntu w dzień, a wyższą temperaturę w nocy. Wyższa jest też na terenach leśnych wilgoć względna powietrza i gorsze przewietrzanie. Typowymi cechami klimatu lasu jest duża zacisność, zmniejszone ochładzanie, znaczne zacienienie, zwiększona zawartość tlenu, pary wodnej oraz olejków eterycznych- bakteriobójczych fitoncydów. Lasy dzięki pionowej wymianie powietrza oczyszczają i natleniają atmosferę.

Tabela 2 Normy klimatyczne z wielolecia 1990 – 2020 dla stacji synoptycznej Częstochowa

Średnia dobową temperatura powietrza	I -1,4	II -0,4	III 3,4	IV 9,4	V 13,8	VI 17,5	VII 19,3	VIII 18,9	IX 14,0	X 8,9	XI 4,2	XII 0,1	Rocznie 9
Średnia minimalna temperatura powietrza	I -3,9	II -3,1	III -0,4	IV 4,3	V 8,8	VI 12,4	VII 14,3	VIII 14,0	IX 9,7	X 5,5	XI 1,6	XII -2,4	Rocznie 5,1
Średnia maksymalna temperatura powietrza	I 1,3	II 3,1	III 7,7	IV 14,5	V 19,4	VI 22,4	VII 24,7	VIII 24,5	IX 19,0	X 13,2	XI 7,2	XII 2,3	Rocznie 13,3
Maksymalna zanotowana zawartość Tmax z datą	I 14,6 1993-01-12	II 16,2 1997-02-24	III 20,9 1994-03-31	IV 29,5 2012-04-30	V 32,2 2005-05-30	VI 34,6 2000-06-22	VII 35,4 2013-07-29	VIII 37,2 2013-08-08	IX 34,4 2002-09-15	X 26,6 2001-10-03	XI 20,4 2002-11-15	XII 16,4 2006-12-09	Rocznie
Minimalna zanotowana zawartość Tmin z datą	I -25,8 2006-01-23	II -22 2012-02-03	III -15,9 2018-03-02	IV -6,2 2012-04-09	V -2 2011-05-04	VI 3,8 1994-06-18	VII 6,9 1993-07-14	VIII 5,3 1998-08-28	IX 0,8 1993-09-20	X -6,5 2003-10-24	XI -13,2 1993-11-20	XII -21 1996-12-29	Rocznie
Liczba dni z temperaturą maksymalną <0°C	I 11,7	II 7,8	III 2,3	IV 0,0	V 0,0	VI 0,0	VII 0,0	VIII 0,0	IX 0,0	X 0,0	XI 2,3	XII 8,6	Rocznie 32,7
Liczba dni z temperaturą maksymalną >25°C	I 0,0	II 0,0	III 0,0	IV 0,9	V 4,3	VI 9,2	VII 15,0	VIII 14,0	IX 2,9	X 0,1	XI 0,0	XII 0,0	Rocznie 46,4
Liczba dni przymrozkowych	I 10,4	II 11,6	III 13,8	IV 4,3	V 0,2	VI 0,0	VII 0,0	VIII 0,0	IX 0,0	X 3,1	XI 8,2	XII 11,3	Rocznie 63,0
Miesięczna suma opadu	I 35,7	II 33,1	III 40,3	IV 43,2	V 74,9	VI 79,2	VII 93,7	VIII 62,1	IX 60,8	X 48,3	XI 41,8	XII 34,9	Rocznie 647,9
Maksymalna dobową sumą opadu z datą	I 14,5 2010-01-09	II 15,8 2019-02-03	III 29,1 2011-03-18	IV 37,9 2011-04-30	V 54,1 2010-05-17	VI 50 2007-06-21	VII 43,3 2018-07-17	VIII 70,7 2014-08-13	IX 33,1 1997-09-13	X 47,8 2020-10-13	XI 25,3 1997-11-13	XII 23,8 2005-12-30	Rocznie
Liczba dni z pokrywą śnieżną >0 cm	I 17,80	II 16,00	III 8,00	IV 1,30	V 0,00	VI 0,00	VII 0,00	VIII 0,00	IX 0,00	X 0,40	XI 4,70	XII 14,10	Rocznie 62,30

Liczba dni z pokrywą śnieżną >1 cm	I 15,80	II 14,60	III 6,80	IV 1,10	V 0,00	VI 0,00	VII 0,00	VIII 0,00	IX 0,00	X 0,40	XI 4,10	XII 10,60	Rocznie 53,40
Liczba dni z pokrywą śnieżną >10 cm	I 7,20	II 7,30	III 3,60	IV 0,40	V 0,00	VI 0,00	VII 0,00	VIII 0,00	IX 0,00	X 0,00	XI 0,40	XII 2,80	Rocznie 21,70
Liczba dni z pokrywą śnieżną >50 cm	I 0,00	II 0,00	III 0,00	IV 0,00	V 0,00	VI 0,00	VII 0,00	VIII 0,00	IX 0,00	X 0,00	XI 0,00	XII 0,00	Rocznie 0,00
Średnia grubość pokrywy śnieżnej	I 8,8	II 9,0	III 6,5	IV 1,8	V 0,3	VI 0,0	VII 0,0	VIII 0,0	IX 0,0	X 0,6	XI 2,7	XII 4,7	Rocznie
Maksymalna zanotowana grubość pokrywy śnieżnej	I 35 2010-01-29	II 46 2010-02-16	III 43 2005-03-13	IV 27 2013-04-01	V 8 2011-05-04	VI 0 NA	VII 0 NA	VIII 0 NA	IX 0 2010-09-30	X 12 2012-10-28	XI 23 2010-11-30	XII 35 2005-12-31	Rocznie
Średnie ciśnienie zredukowane do poziomu morza	I NA	II NA	III NA	IV NA	V NA	VI NA	VII NA	VIII NA	IX NA	X NA	XI NA	XII NA	Rocznie NA
Średnia suma uśłonecznienia (h)	I 50,8	II 66,0	III 121,7	IV 185,8	V 231,4	VI 233,9	VII 245,4	VIII 237,8	IX 166,8	X 111,2	XI 54,5	XII 40,4	Rocznie 1745,8
Średnie pokrycie nieba przez chmury (oktanty)	I 4,4	II 4,3	III 3,8	IV 3,6	V 3,6	VI 3,8	VII 3,6	VIII 3,4	IX 3,5	X 3,6	XI 4,2	XII 4,2	Rocznie 3,8
Średnia liczba dni pogodnych	I NA	II NA	III NA	IV NA	V NA	VI NA	VII NA	VIII NA	IX NA	X NA	XI NA	XII NA	Rocznie NA
Średnia liczba dni pochmurnych	I NA	II NA	III NA	IV NA	V NA	VI NA	VII NA	VIII NA	IX NA	X NA	XI NA	XII NA	Rocznie NA

2.6 POWIERZCHNIA ZIEMI

2.6.1 UKSZTAŁTOWANIE TERENU, ZAGROŻENIE OSUWISKOWE

Ukształtowanie terenu

Przeważającą część terenu gminy Irządze położona jest na wysoczyźnie lessowej, o pagórkowatej i urozmaiconej powierzchni, wznoszącej się przy zachodniej granicy terenu (północno-wschodnia część Bodziejowic) na wysokość 380 m n.p.m. i opadającej w kierunku północno-wschodnim do rzędnych 280 - 270 m n.p.m. Powierzchnię wysoczyzny przecinają liczne wąwozy i niewielkie nieckowate dolinki, odwadniane okresowo. Większość z nich przechodzi w dolnych odcinkach w płaskodenne doliny cieków stałych. Dna dolin cieków stałych często są podmokłe i pocięte licznymi rowami melioracyjnymi. Południowe granice wysoczyzny lessowej wyznacza skarpa doliny Białki Zdowskiej i Krztyni, od rejonu Krochmalnej i Komisarских do miejscowości Zawady Pileckiej wycięta z utworach kredowych, podścielających lessy, stanowi ona niezwykle charakterystyczny element geomorfologii gminy. Skarpa ta, o ogólnym przebiegu SW- NE, ma zróżnicowaną wysokość i zmienne nachylenie. Na odcinku od miejscowości Krochmalnia do Podgaja ma wysokość 12-15 m i stosunkowo łagodne nachylenie, następnie w kierunku wschodnim staje się coraz bardziej stroma, a jej wysokość wzrasta do 30-35 m.¹⁰ Na wschód od miejscowości Podgórze jej wysokość i spadki znów maleją, staje się coraz gorzej czytelna w terenie; w sąsiedztwie wschodniej granicy gminy przybiera postać łagodnie nachylonego zbocza, o wysokości 10-15 m. W zboczach skarpy wycięte są wąwozy, parowy i dolinki erozyjne, a u ich wylotu widnieją stożki napływowe. Na bardziej stromych odcinkach widoczne są garby i niższe osuwiskowe, podcięcia i inne objawy powierzchniowych ruchów masowych. W dwóch miejscach widoczne są również pozostałości kamieniołomów.

Doliny Białki Zdowskiej i Krztyni schodzą się w okolicach miejscowości Krochmalnia, następnie tworzą wspólną, szeroką, płaskodenną dolinę, która biegnie na północny wschód, w kierunku wschodnim, do doliny Pilicy. Dolina Krztyni i Białki ma wyraźnie zaznaczone w morfologii zbocza północne, natomiast mało wyraźne zbocza południowe. Poza wschodnią granicą gminy dolina Krztyni łączy się z doliną Żebrówki, płynącej na tym odcinku z południa na północ. Dno doliny Białki i Krztyni, miejscami podmokłe, przecięte jest licznymi rowami melioracyjnymi, znajduje się tu też stosunkowo duży zespół stawów hodowlanych. Rzędne dna doliny wahają się od ok. 280 m do 260 m n.p.m. Płaską powierzchnię doliny miejscami urozmaicają niewysokie wydmy, w morfologii zaznaczają się też lekko wyniesione ponad dno doliny warstwy nadzalewowych tarasów akumulacyjnych.

W południowo - zachodniej części gminy do doliny przylega równina wodnolodowcowa, zbudowana z piasków i żwirów, a do niej od zachodu równina denudacyjna o lekko pofalowanej, wznoszącej się w kierunku zachodnim powierzchni, wyniesionej na wysokość 275- 310 m n.p.m. Równina denudacyjna zbudowana jest

¹⁰ Na podstawie: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze, Uchwała nr 20/III/2002 Rady Gminy Irządze z dnia 30 grudnia 2002 r.

z piasków glaukonitowych i piaskowców kredy dolnej, częściowo w jej obrębie znajdują się Lasy Pradelskie.

Północny fragment terenu (na północ od Witowa), położony jest w obrębie płaskiej równiny denudacyjnej. Równina ta zbudowana jest z margli kredy górnej, prawie całkowicie odpreparowanych spod osadów czwartorzędowych. Powierzchnia jej lekko falista, położona jest na wysokości 285-247 m n.p.m.

W morfologii terenu zwracają uwagę formy pochodzenia antropogenicznego. Należą do nich nasypy pod trasami komunikacyjnymi, zwłaszcza nasyp kolejowy CMK przecinający wzdłuż dolinę Białki i Krztyni oraz droga krajowa nr 78. Wyróbiska po eksploatacji surowców mineralnych w postaci kamieniołomów na zboczu Skarpy Irządzkiej oraz w rejonie drogi do Witowa chociaż posiadają dużą wartość krajobrazową i geologiczną, to jednak nie stanowią dużych form morfologicznych pochodzenia antropogenicznego. Bardzo ciekawym elementem geomorfologicznym są misy źródłiskowe chronione w południowo-wschodniej części gminy w ramach rezerwatu „Kępina” i Obszaru Natura 2000 „Źródła Rajeczniczy”.

Najniżej położone punkty znajdują się w południowo-wschodniej części gminy, w rejonie gdzie Krztynia opuszcza teren gminy. Rzędne terenu wynoszą tu ok. 263 m n.p.m. Natomiast najwyżej położone punkty znajdują się w północno-zachodniej części gminy, w rejonie Bodziejowic (380 m n.p.m.). Centralna część gminy położona jest na wysokości ok. 280 m n.p.m., pozostałe sołectwa również położone są na rzędnych ok. 280 - 300 m n.p.m. Rejon źródłiskowy Białki Lelowskiej położony jest na rzędnych ok. 275 m n.p.m., natomiast ciek ten opuszcza teren gminy w okolicy Stawów Wygieźłowskich, gdzie rzędne wynoszą ok. 260 m n.p.m.

Zjawiska osuwiskowe

Z bazy danych SOPO oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze wynika, że na analizowanym obszarze nie występują osuwiska ani tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi.

2.6.2 GLEBY I ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

Użytkowanie terenu

Według danych z mapy ewidencyjnej (patrz tabela nr 3) na terenie gminy Irządze dominują grunty rolne, które zajmują łącznie powierzchnię 5124,81 ha co stanowi aż 72,43% powierzchni gminy nadając jej zdecydowanie rolniczy charakter. Wśród nich największy udział stanowią grunty orne zajmujące 3951,58 ha tj. 55,85%, znacznie mniejsze powierzchnie stanowią łąki 633,57 ha (8,95%) których najwięcej występuje w sołectwie Irządze, oraz na granicy Wilgoszczy i Wygieźłowa, jak również w rejonie Wilkowa i Zawady Pilickiej, są to głównie doliny Białki Zdowskiej i Białki Lelowskiej. Najmniej wśród gruntów rolnych na terenie gminy Irządze jest pastwisk, stanowią one tylko 2,28% jej powierzchni i zajmują łącznie obszar 161,23 ha. Grunty leśne wydzielone w ewidencji gruntów jako Ls, oraz zadrzewione Lz razem zajmują 1665,84 ha, czyli 23,53% powierzchni gminy i swym zasięgiem obejmują jej południową część (Lasy Pradelskie), oraz północną w rejonie sołectwa Witów. Niewielką część gminy jeśli chodzi o użytkowanie terenu zajmują tereny

zabudowane, bo tylko 0,31%, oraz infrastruktura kolejowa i drogowa - 3,06% terenu gminy. Dużą część powierzchni infrastruktury zajmuje linia kolejowa CMK oraz droga krajowa nr 78. Bardzo małą część użytkowania gruntów przypada na nieużytki, bo tylko 0,41%. Inne rodzaje użytkowania gruntów mają marginalny zasięg i charakter.

Fig. 1 Użytkowanie powierzchni gminy Irządze na podstawie mapy ewidencyjnej

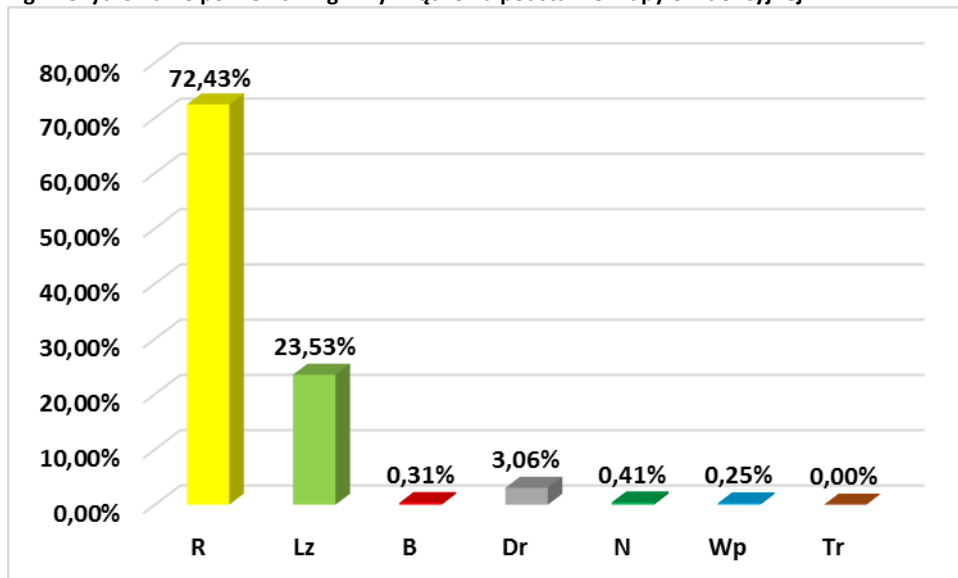

Tabela 3 Użytkowanie powierzchni gminy Irządze na podstawie mapy ewidencyjnej

Grupa użytków gruntowych	Rodzaj użytku gruntowego	Oznaczenie użytku	Gmina Irządze ha / %	
Użytki rolne	Grunty orne	R	3951,58	55,85
	Sady	S	125,53	1,77
	Łąki trwałe	Ł	633,57	8,95
	Pastwiska trwałe	Ps	161,23	2,28
	Użytki rolne zabudowane	BR	195,42	2,76
	Grunty pod stawami	Wsr	14,84	0,21
	Rowy	W	21,46	0,30
	Grunty rolne zadrzewione	Lzr	21,18	0,30
	Użytki rolne razem		5124,81	72,43
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	Lasy	Ls	1661,49	23,48
	Grunty zadrzewione i zakrzewione	Lz	3,35	0,05
	Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem		1664,84	23,53

Grunty zabudowane i zurbanizowane	Tereny mieszkaniowe	B	7,54	0,11
	Tereny przemysłowe	Ba	0,55	0,01
	Inne tereny zabudowane	Bi	8,20	0,12
	Zurbanizowane tereny niezabudowane	Bp	2,37	0,03
	Tereny rekreacyjno – wypoczynkowe	Bz	3,23	0,05
	Użytki kopalne	K		
	Tereny komunikacji			
	Drogi	Dr	178,71	2,53
	Tereny kolejowe	Tk	36,52	0,52
	Inne tereny komunikacyjne	Ti	0,37	0,01
	Grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	Tp	1,11	0,02
	Grunty zabudowane i zurbanizowane razem		238,6	3,37
Użytki ekologiczne	Użytki ekologiczne	E		
Nie użytki	Nie użytki	N	29,10	0,41
Grunty pod wodami	Grunty pod morskimi wodami wewnętrznymi	Wm		
	Grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	Wp	16,83	0,24
	Grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	Ws	1,04	0,01
	Grunty pod wodami razem		17,87	0,25
Tereny różne	Tereny różne	Tr		
Razem			7075,22	100%

Typy gleb

Typy gleb na terenie gminy reprezentowane są w zdecydowanej większości przez gleby brunatne wylugowane i kwaśne. Zajmują one wszystkie większe powierzchnie rolne w gminie tj. 45,36%. Zdecydowanie mniejsze powierzchnie zajmują gleby bielcowe

i pseudobielicowe stanowiące 29,10% wszystkich gleb – występują one w głównie w sołectwach Sadowe, Wygiełzów, Witów, Irządze oraz Wilków i Zawada Pilicka. Nieco mniejszy udział mają gleby brunatne właściwe 14,22% występujące w centralnej części gminy Irządze. Kolejnym typem gleb są gleby murszowo- mineralne i murszowate stanowiące ok. 4,9 % i występujące głównie w południowej części na terenach podmokłych w rejonie wsi Wilków, Irządze, Zawada Pilicka. Na granicy wsi Wygiełzów i Wilgoszcza występują gleby torfowe i murszowo-torfowe stanowiące ok. 1,47% wszystkich typów gleb gminy, natomiast na wschodzie Zawady Pilickiej zaznacza się niewielki udział (niecałe 1%) rędzin próchnicznych czarnoziemnych. Podobny udział jeśli chodzi o typy gleb przypada na mady związane z dolinami cieków wodnych Białki i Krztyni. Pozostałe typy gleb na terenie gminy Irządze mają marginalny zasięg.

Tabela 4 Udział poszczególnych typów gleb

Typ gleby	Powierzchnia w ha	Udział w %
Bw - Gleby brunatne wylugowane i brunatne kwaśne	2714,87	45,36
A - Gleby bielcowe i pseudobielicowe	1741,72	29,10
B - Gleby brunatne właściwe	850,99	14,22
M – Gleby murszowo – mineralne i murszowate	292,95	4,89
T- Gleby torfowe i murszowo- torfowe	87,96	1,47
Rc- Rędziny próchniczne (czarnoziemne i szre)	58,61	0,98
F- Mady	51,51	0,86
Gd- Gleby glejowe deluwialne	38,48	0,64
Emt – Gleby mułowo- torfowe	37,71	0,63
Dz – Czarne ziemie zdegradowane i gleby szare	27,65	0,46
C- Czarnoziemy właściwe	26,76	0,45
Cz – Czarnoziemy zdegradowane i gleby szare	18,92	0,32
G – Gleby glejowe	17,05	0,28
Cd – Czarnoziemy właściwe deluwialne	14,98	0,25
Rb – Rędziny brunatne	2,97	0,05
Bd- Gleby brunatne właściwe deluwialne	2,32	0,04

Kompleksy przydatności rolniczej

Spośród kompleksów rolniczej przydatności gleb na terenie gminy Irządze dominuje kompleks pszenno dobry (5) stanowiący niemal połowę wszystkich kompleksów gleb tj. 49,68%. Występuje on na przeważającym obszarze gminy i ma bezpośredni wpływ na rolniczy charakter tych obszarów. W jego otoczeniu występuje w postaci niewielkich płatów drugi co do wielkości rozprzestrzenienia kompleks pszenno wadliwy (3) stanowiący ponad 15%. Kompleks trwałych użytków zielonych (2z) stanowiący 10,42% wszystkich kompleksów występuje w dolinach cieków Białka i Krztynia wraz z tworzącymi mniejsze powierzchnie użytkami zielonymi słabymi i bardzo słabymi (3z) oraz występującym marginalnie kompleksem użytków zielonych dobrym i bardzo dobrym (1z). Nieco mniejszy udział ok 5,83%, zaznacza też kompleks zbożowo-pastewny mocny (8), oraz kompleks pszenno bardzo dobry (1) (ok 4,6%) rozsiane w postaci płatów w różnych częściach gminy. W północnej części w sołectwie Witów występują kompleks żytni bardzo słaby (7) oraz

kompleks żytni bardzo dobry (4) i kompleks żytni słaby (6). Pozostałe kompleksy mają niewielki udział w strukturze gleb gminy Irządze.

Tabela 5 Udział poszczególnych kompleksów gleb

Kompleksy rolniczej przydatności gleb	Powierzchnia w ha	Udział w %
2 kompleks pszenney dobry	2517,33	49,68
3 kompleks pszenney wadliwy	786,80	15,49
2z użytki zielone średnie	528,20	10,42
8 kompleks zbożowo-pastewny mocny	294,22	5,81
1 kompleks pszenney bardzo dobry	284,16	5,61
7 kompleks żytni bardzo słaby (żytnio-łubinowy)	155,71	3,07
3z użytki zielone słabe i bardzo słabe	110,80	2,19
4 kompleks żytni bardzo dobry (pszenno-żytni)	110,41	2,18
6 kompleks żytni słaby	107,21	2,12
9 kompleks zbożowo- pastewny słaby	65,55	1,29
1z użytki zielone bardzo dobre i dobre	48,89	0,96
5 kompleks żytni dobry	41,76	0,82
14 gleby orne przeznaczone pod użytki zielone	17,86	0,35

Bonitacja gleb

Na terenie gminy Irządze zdecydowanie dominują grunty orne, które zajmują łącznie aż 83,59% wszystkich gruntów pozostającym w użytkowaniu rolnym. Znacznie mniejszy jest udział łąk zajmujących 12,52% powierzchni gruntów. Natomiast najmniej, bo zaledwie 3,89% powierzchni gruntów rolnych przypada na pastwiska. Jeśli chodzi o klasę poszczególnych gruntów to zdecydowanie najwięcej jest gruntów klas najlepszych II i III, które zajmują łącznie 70,47% gruntów rolnych, znacznie mniejszy jest udział gruntów klas średnich IV zajmujących 18,59 % wszystkich powierzchni. Stosunkowo niewielki jest natomiast udział gleb klas słabych i najłabszych V i VI zajmujących tylko 10,94% powierzchni gruntów rolnych. Gleby klas najlepszych, oraz średnich tak jak wspomniano zajmują niemal cały obszar gminy nadając jej ściśle rolniczy charakter, tylko na północy i południu zaznacza się niewielki udział gleb klas słabych.

Strukturę klas glebowych przedstawiono w tabeli 6, a ich rozmieszczenie na załączniku mapowym nr 8. Uwaga: dane dotyczące zagadnień gleb pochodzą z map pozostających w zasobie IUNG w Puławach (typy i kompleksy), stąd też powierzchnie typów gleb i kompleksów rolniczej przydatności gleb różnią się w stosunku do danych ewidencyjnych dotyczących użytków i klasoużytków (zasób geodezyjny Starostwa Powiatowego w Zawierciu). Należy również mieć na uwadze, że dane z map glebowo-rolniczych nie były aktualizowane i pochodzą z lat 70 i 80 XX w., choć w miejscach nie przekształconych raczej nie uległy one zmianom i ukazują pewne tendencje glebowe na terenie gminy.

Tabela 6 Bonitacja gleb gminy Irządze na podstawie mapy ewidencyjnej

Klasa gleby	RI	RII	RIIIa	RIIIb	RIVa	RIVb	RV	RVI	RViz
Analizowane	1,39	196,15	2354,53	685,82	476,78	173,22	223,11	133,33	12,49

tereny ok. 5092,72 ha									
100%	0,03	3,85	46,23	13,47	9,36	3,40	4,38	2,62	0,25

Klasa gleby	ŁII	ŁIII	ŁIV	ŁV	ŁVI	PsII	PsIII	PsIV	PsV	PsVI	PsVII
Analizowane tereny ok. 5092,72 ha	52,80	212,64	272,67	72,19	27,44	44,53	41,15	23,98	18,01	18,31	52,18
100%	1,04	4,18	5,35	1,42	0,54	0,87	0,81	0,47	0,35	0,36	1,02

2.7 ZASOBY NATURALNE

Na obszarze gminy Irządze nie występują jakiegokolwiek udokumentowane złoża kopalin, obszary i tereny górnicze.

2.8 PRZYRODA OŻYWIONA

Roślinność potencjalna

Obecnie na terenie gminy Irządze naturalne zbiorowiska roślinne występują bardzo sporadycznie, jedynie w obrębie form ochrony przyrody, w dolinach cieków, parków wiejskich czy najbardziej niedostępnych stoków czy dolin wąwozów. Pierwotna roślinność gminy reprezentowana była przez:¹¹

- 5 niżowe łągi olszowe i jesionowo-olszowe siedlisk wodnogruntowych okresowo zabagnionych *Fraxino-Alnetum* - w dolinach cieków, zwłaszcza w obrębie dolin Krztyni, Białki Zdowskiej i Białki Lelowskiej;
- 16 grądy subkontynentalne dębowo-lipowo-grabowe *Tilio-Carpinetum* odmiana małopolska z bukiem i jodłą, forma wyżynna, seria uboga (praktycznie cała część centralna i północna gminy, w obrębie pokryw lessowych);
- 30 żyzna buczyna sudecka *Dentario enneaphylli – Fagetum*, forma podgórska (zachodnia część gminy, w miejscach gdzie w podłożu obecne są skały jurajskie)
- 47 Kontynentalne bory mieszane *Pino-Quercetum* – lasy w części północnej gminy, na północ od Witowa;
- 49 Suboceaniczne śródładowe bory sosnowe w kompleksie boru świeżego *Leucobryo-Pinetum*, boru suchego *Cladonio-Pinetum* i boru wilgotnego *Molinio-Pinetum* – powierzchnie leśne położone w południowej części gminy, czyli tzw. Lasy Pradelskie.

Spośród wyżej wymienionych zbiorowisk obecnie występują jedynie łągi olszowe w dolinach cieków choć te zbiorowiska mają charakter silnie kałużowy, za wyjątkiem rejonu rezerwatu Kępina, gdzie rozwinięte są w stopniu niemal pierwotnym oraz fragmenty buczyn w obrębie Wąwozów Bodziejowskich. Pozostałe naturalne zbiorowiska uwiadcniają się

¹¹ Matuszkiewicz W. [red], Potencjalna roślinność naturalna Polski – Mapa przeglądowa 1:300000 ark. 11, PAN, Warszawa, 1995 r.

jedynie jako niewielkie płaty w lasach gospodarczych, w głębszych jarach, wąwozach. Zbliżone do naturalnych siedliska podmokłych łąk i pastwisk występują również w dolinach Krztyńi, Białki Lelowskiej i Białki Zdowskiej. Bardzo ciekawym obiektem jest Skarpa Irządзка, niestety bardzo mocna zarosła ona krzewami i zadrzewieniami. W odpowiednich warunkach mogłyby wykształcić się tu wartościowe stanowiska muraw kserotermicznych.

Fig. 2 Granica gminy na podkładzie Mapy Roślinności Potencjalnej wg. W. Matuszkiewicza

Roślinność rzeczywista

Gmina Irządze posiada zdecydowanie rolniczy charakter, w jej części centralnej dominuje więc zabudowa zagrodowa poszczególnych sołectw w formie tzw. ulicówki oraz rozległe powierzchnie uprawianych gruntów rolnych. Na taki stan ukształtowania gminy wpłynęła duża ilość dobrych jakościowo gleb oraz dogodne ukształtowanie terenu, co umożliwiło jak największe rolnicze wykorzystanie terenu. Pośród terenów rolnych niewiele jest zadrzewień śródpolnych czy niewielkich lasków. Większe powierzchnie lasów grupują się w części południowej gminy oraz w jej części północnej. W południowej części gminy znajduje się rozległa powierzchnia Lasów Pradelskich, jest to duży kompleks leśny, który tylko na terenie gminy zajmuje powierzchnię ok. 1400 ha, a lasy te ciągną się również na terenie gminy Kroczyce. Lasy te w zdecydowanej większości mają charakter gospodarczy, dominują tu powierzchnie porośnięte sosnami, w niewielkiej domieszce dębem. Nie mniej w obrębie tych lasów, zwłaszcza w dolinkach cieków zdarzają się bardziej cenne powierzchnie. Najwartościowszym elementem jest tu obszar źródliskowy Rajeczniczy,

o charakterze niemal pierwotnym, z siedliskami olsowymi i łęgowymi, celem ochrony tego obszaru utworzono tu rezerwat przyrody i obszar Natura 2000.

Generalnie należy wskazać, że cała południowa część gminy cechuje się zdecydowaną odmiennością od jej części centralnej, granicę wyznacza tu linia Centralnej Magistrali Kolejowej, która stanowi bardzo silną barierę, zarówno dla ludności, jak i przyrody. Przemieszczanie się pomiędzy częścią południową i centralną umożliwia zaledwie kilka mostów i wiaduktów. Cała ta południowa część gminy jest praktycznie niezamieszкана, za wyjątkiem kilku przysiółków (Krztyń, Chojnak, Kolonia Dąbrówka). W tej części zlokalizowana jest również ruchliwa droga krajowa nr 78, która również stanowi kolejną barierę na linii centrum gminy - część południowa. Na północ od linii CMK znajduje się dolina Białki Zdowskiej, która ograniczona od północy jest niezwykle interesującym elementem geomorfologicznym w postaci kuesty kredowej zwanej Skarpą Irządzką. W obrębie doliny Białki Zdowskiej znajdują się rozległe powierzchnie podmokłych łąk, z licznymi rowami melioracyjnymi. Teren ten posiada bardzo dużą wartość przyrodniczą, gdyż stanowi cenne siedlisko dla wielu ptaków wodno-błotnych, bardzo często obserwowano tu bociany białe, gęsi, żurawie, błotniaki, czajki a także mniejsze gatunki jak trzcinia, trzciniczki, łozówki, pokłaskwy i szereg innych. Białka w rejonie przysiółka Chojnak łączy się z Krztynią tworząc jedną dolinę, która również posiada dużą wartość przyrodniczą. W rejonie połączenia Białki i Krztyń znajduje się fragment lasu łęgowego, a nieopodal na samej Białce widoczne są żeremia bobrów. Dolina Krztyń na odcinku od granicy gminy, czyli od Pradeli do połączenia z Białką Zdowską posiada nieco odmienny charakter niżli dolina Białki, w większości jest ona zalesiona lasami o charakterze gospodarczym, ale im bliżej koryta, tym częstsze są zadrzewienia o charakterze łęgowym, tereny podmokłe, dawne starorzecza. Również ta dolina posiada podwyższoną wartość przyrodniczą. W dolinie Krztyń usytuowany jest kompleks stawów o powierzchni ok. 51 ha, stawy mają charakter zdecydowanie gospodarczy, w większości pozbawione są większych pasów szuwarów, nie mniej, jak każda powierzchnia z wodą znacząco zwiększają one wartość przyrodniczą doliny Krztyń. Również na odcinku Krztyń poniżej mostu łączącego sołectwo Irządze z DK78 dolina posiada dużą wartość przyrodniczą, z licznymi meandrami, nadzeczynymi zadrzewieniami łęgowymi oraz łąkami i pastwiskami.

Połączone doliny Białki Zdowskiej i Krztyń posiadają bardzo dużą wartość przyrodniczą, która niestety zaburzona została przez realizację przebiegu linii CMK w latach 70 XX w. Nie mniej w dalszym ciągu pełnią one ważną funkcję przyrodniczą, stanowią istotne korytarze ekologiczne i zasługują one na ochronę zarówno prawną, jak i przed zmianami zagospodarowania przestrzennego. W niniejszym opracowaniu, jak również w suikzp gminy z 2002 r. wskazywane one były do objęcia ochroną prawną.

Na północ od doliny Białki Zdowskiej znajduje się Skarpa Irządka, bardzo ciekawy obiekt geomorfologiczny, oddzielający dolinę Białki i Krztyń od budującej część centralną i północną gminy wysoczyzny lessowej. Wg Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski ark. Pradla jest to kuesta kredowa, która opada do doliny Białki Zdowskiej, która z kolei ma charakter rowu tektonicznego. Skarpa wraz z pobliską doliną Białki ma bardzo dużą

wartość krajobrazową oraz przyrodniczą, choć niestety istniejące tu dawniej murawy kserotermiczne bardzo mocno pozarastały krzewami i zadrzewieniami. Niewątpliwie bardzo pomogło by tu wycięcie zakrzewień i podjęcie próby odtworzenia muraw. W dwóch miejscach widoczne są odsłonięcia kamieniołomów kredowych, które posiadają dużą wartość krajobrazową, ale i geologiczną. Można w nich odnaleźć liczne skamieniałości m.in. jeżowców, koralowców czy amonitów. Kamieniołomy zaproponowano w niniejszym opracowaniu jako stanowiska dokumentacyjne, podobnie jak i całą Skarpę Irządzką.

Na północ od skarpy rozpościerają się rozległe powierzchnie rolne, z centrami poszczególnych sołectw. W północnej części gminy, w sołectwie Witów rozpościera się drugi w gminie większy kompleks leśny o powierzchni ok. 350 ha, również i powierzchnie tych lasów rozciągają się w gminach sąsiednich, Lelowie i Szczekocinach. Las ten ma charakter stricte gospodarczy i dominują tu uprawy sosny w formie monokultur, bardziej wartościowych siedlisk przyrodniczych brak.

Spośród bardziej wartościowych obiektów w gminie wymienić należy lasy bukowe porastające wąwozy w zachodniej części Bodziejowic, część z rosnących tu drzew osiąga rozmiary pomnikowe. Niezwykle ciekawie prezentują się tu głębokie wąwozy wypreparowane w pokrywach lessowych. Całość terenu posiada zdecydowanie podwyższoną wartość przyrodniczą i nawiązuje do naturalnie występującej w tej części gminy buczyny sudeckiej. Teren został w niniejszym opracowaniu zaproponowany do objęcia ochroną prawną. Dużym problemem terenu jest jego rozjeżdżanie przez quadowców i motokrosowców.

Elementem o podwyższonych walorach przyrodniczych północnej części gminy jest dolina Białki Lelowskiej. Rozciąga się ona od rejonu Podkopce i Czarne Pole w kierunku północnym, gdzie tuż przy granicy z gminą Lelów znajdują się Stawy Wygiezłowskie. Dawniej stawów było tu więcej, obecnie zagospodarowane są tylko dwa większe stawy oraz kilka mniejszych, służących do hodowli narybku. Dolina Białki Lelowskiej jest w wielu miejscach podmokła, rozciągają się tu powierzchnie łąk, a w miejscach bardziej podmokłych szuwarów i trzcinowisk oraz fragmentarycznych zadrzewień łęgowych. Teren doliny Białki Lelowskiej wymaga objęcia ochroną prawną oraz przed zmianami zagospodarowania.

Prócz wyżej wymienionych obiektów o podwyższonej wartości przyrodniczej należy również wskazać istniejące na terenie gminy dawne parki przydworskie: w centrum gminy w otoczeniu Urzędu Gminy, w Zawadzie Pileckiej, w Wygiezłowie (dodatkowo teren dawnego folwarku) oraz w Witowie. Należy również wspomnieć o zieleni cmentarza w Irządach i w otoczeniu kościoła pw. Św. Wacława. Znakomity opis terenów dawnych parków przydworskich znajduje się w tekście studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2002 r.¹² W niniejszym opracowaniu wskazuje się jedynie, że tereny tych parków oraz drzewa na cmentarzu i przy kościele stanowią bardzo wartościową pozostałość dawnych drzewostanów grądowych oraz, że wymagają opieki i rewitalizacji. Na ich terenie występuje szereg drzew o rozmiarach pomnikowych, które

¹² Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze, Uchwała nr 20/III/2002 Rady Gminy Irządze z dnia 30 grudnia 2002 r.

mogłyby zostać objęte ochroną. Na terenie parku w Irządzach i w Zawadzie Pilickiej znajdują się pozostałości stawów, które po przywróceniu do użytkowania stanowiłyby niewątpliwą ozdobę gminy. W gorszym stanie zachowane zostały pozostałości parku i folwarku w Wygieźłowie, a w zdecydowanie najgorszym w Witowie. Tu pozostały tylko nieliczne zadrzewienia oraz wyschnięta niecka stawu. Tereny dawnych parków wskazano na mapie nr 11 opracowania ekofizjograficznego, warte są one zachowania i odtworzenia.

Reasumując najcenniejsze pod względem przyrodniczym tereny w gminie zostały wymienione powyżej, są to Źródlika Rajeczniczy chronione jako rezerwat i obszar Natura 2000, wymienione obszary proponowane do objęcia ochroną: doliny Krztyni, Białki Zdowskiej, Białki Lelowskiej, Skarpy Irządzkiej oraz wąwozy Bodziejowickie. Dużą wartość prezentują również zadrzewienia dawnych parków oraz cmentarza.

2.9 OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z 16 KWIETNIA 2004 R. I KORYTARZE EKOLOGICZNE

Ustanowione formy ochrony przyrody

W myśl ustawy o ochronie przyrody na terenie gminy Irządze występują: jeden rezerwat przyrody, jeden obszar Natura 2000, osiem pomników przyrody ustanowionych pięcioma uchwałami, zarządzeniami i rozporządzeniami. Tereny rezerwatu „Kępina” oraz obszaru Natura 2000 „Źródła Rajeczniczy” w dużej mierze się pokrywają.

REZERWATY PRZYRODY

Rezerwat Kępina Rezerwat położony jest w południowo-wschodniej części gminy, w obrębie Lasów Pradelskich obejmuje źródliskowy odcinek Rajeczniczy i jej niewielkich dopływów. W skład rezerwatu wchodzi obszary oznaczone w planie urządzania gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Koniecpol według stanu na dzień 1 stycznia 2005 r., jako oddziały lasu leśnictwa Zawada: 263 b, 269 d, f, g, h, 270 a, b, c, d, 275 i, j, 276 a, b, c, d, f, 277 a, c, f, g, 282 d, 283 b, c, g, 284 b. W skład otuliny rezerwatu wchodzi zaś obszar oznaczony w planie urządzania gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Koniecpol według stanu na dzień 1 stycznia 2005 r., jako oddziały lasu leśnictwa Zawada: 261 h, 262 d, f, g, h, i, j, 267 d, f, 268 c, 269a, b, c, 276 g, 277 b, d, h, 282 a, b, c, 283 a, d, f, h, i, j, 284 k. Rezerwat został utworzony w 2005 roku Rozporządzeniem Nr 36/2005 Wojewody Śląskiego z dnia 19 sierpnia 2005 r. (Dz. Urz. z 2005 r. Nr 103, poz. 2775). Obszar rezerwatu o powierzchni 89,6 ha zachowuje ze względów naukowych, przyrodniczych i dydaktycznych naturalne zbiorowiska roślinne w postaci niżowego lasu łęgowego, olsu porzeczkowego i ziołorośli wraz z całym bogactwem gatunkowym flory i fauny oraz źródlisk i wywierzyisk. Jest to jedno z trzech stanowisk warzuchy polskiej, która została tu introdukowana po zaniku jej stanowisk na Pustyni Błędowskiej

OBSZARY NATURA 2000

Obszar Natura 2000 Źródła Rajeczniczy PLH240033 specjalny obszar ochrony siedlisk obejmuje lasy łęgowe: olszowe, jesionowe oraz zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*). Obszar został zaakceptowany przez Komisję Europejską 10 stycznia 2011 r. (Decyzja Komisji Nr 2011/64/EU z dn. 10.01.2011 r. Dz. Urz. UE L 33 z 08.02.2011, str. 146).

Ostoja "Źródła Rajeczniczy" leży na terenie gminy Irządze, w nadleśnictwie Koniecpol, w obrębie większego kompleksu leśnego o nazwie "Lasy Pradelskie". W skład ostoi wchodzi tylko południowo-wschodni fragment Lasu Pradelskiego. W sąsiedztwie kilku strumieni dających początek Rajeczniczy wykształciły się przede wszystkim lasy łęgowe reprezentujące łęg olszowo-jesionowy (*Fraxino-Alnetum*). Siedlisko w obszarze reprezentowane jest przez podtyp 91E0-3* Nizowy łęg jesionowo-olszowy (*Fraxino-Alnetum*), typowy dla płaskich teras dolin niewielkich cieków. Woda obecna jest przez cały rok płytko pod powierzchnią gruntu. Podłoże jest lekko zabagnione na skutek stagnowania wody. Spośród wszystkich typów łęgów, łęg jesionowo-olszowy wykazuje najsilniejsze nawiązania do olsów. Łęgi zajmują zdecydowaną większość obszaru źródłiskowego Rajeczniczy. W wyżej położonych miejscach, na przykład pasie wydm w północno-wschodniej części obszaru, występują drzewostany z dominacją sosny. Często cechują się one jednak dość zróżnicowanym składem gatunkowym. Drzewostan łęgów jesionowo-olszowych jest zdominowany przez olszę czarną (*Alnus glutinosa*), udział jesionu (*Fraxinus excelsior*) jest zwykle znacznie mniejszy. W łęgach na terenie obszaru jesion pojawia się wyjątkowo (głównie w obrębie stanowiska Rajecznicza 3). Oprócz olszy, głównym składnikiem drzewostanu jest tu brzoza omszona (*Betula pubescens*). Występuje ona w dużej ilości niemal we wszystkich drzewostanach, zwłaszcza w części północnej i wschodniej. Lokalnie brzozy częściowo obumierają (m.in. w związku podtopieniami), co powoduje pewne rozluźnienie drzewostanu, ale też zwiększenie ilości martwego drewna. Oprócz powyższych gatunków, w domieszce spotyka się świerk (*Picea abies*) oraz jawor (*Acer pseudoplatanus*) (ten ostatni częsty jest zwłaszcza w obrębie stanowiska Rajecznicza 2). Oba gatunki są typowym elementem drzewostanów tego typu łęgów. Również warstwa krzewów jest typowa. Budują ją przede wszystkim czeremcha zwyczajna (*Padus avium*) i porzeczka czarna (*Ribes nigrum*), a także trzmielina zwyczajna (*Evonymus europea*) oraz dereń świdwa (*Cornus sanguinea*). Runo łęgów na terenie obszaru jest bujne i bogate w gatunki – jest to typowe dla łęgu jesionowo-olszowego. Duże znaczenie ma pokrzywa (*Urtica dioica*), w części płatów zdecydowanie dominująca. Częste są też jednak typowe gatunki lasów liściastych, zwłaszcza szczyr trwały (*Mercurialis perennis*). Zaznacza się udział gatunków związanych z siedliskami wilgotnymi, takich jak kosaciec żółty (*Iris pseudacorus*). Z typowych gatunków tego typu łęgów, które stwierdzono w obszarze Źródeł Rajeczniczy, należy wymienić śledziennicę skrętolistną (*Chrysosplenium alternifolium*) oraz niecierpek pospolity (*Impatiens noli-tangere*). W obszarze źródłiskowym jednego ze strumieni dających początek Rajeczniczy znajduje się stanowisko warzuchy polskiej (*Cochlearia polonica*). Jest to stanowisko zastępcze, na które ten gatunek został wprowadzony w roku 1992 z inicjatywy pracowników Instytutu Botaniki PAN w Krakowie. Źródła są usytuowane wzdłuż krawędzi płaskiego obniżenia (o powierzchni ok. 0,3 ha), położonego tylko nieznacznie niżej w stosunku do terenów wokół niego. Obniżenie to jest otoczone lasem, a porasta go roślinność zielna, którą tworzą wysokie byliny jak: mięta długolistna (*Mentha longifolia*), trędownik skrzydlaty (*Scrophularia umbrosa*), ostrożeń warzywny (*Cirsium oleraceum*), częste są też rzeżucha gorzka (*Cardamine amara*) i potocznik wąskolistny (*Berula erecta*). W północno-wschodniej części Ostoi zachowały się zmiennowilgotne łąki kośne, na których między innymi występuje licznie kosaciec syberyjski (*Iris sibirica*). Na terenie Ostoi, na obszarze ponad 100 hektarów, zachował się całkowicie

zalesiony system hydrologiczny w postaci łączących się kilku śródleśnych strumieni. Co więcej, stan zachowania lasów łęgowych należy w większości uznać za doskonały. Drzewostany osiągnęły nawet V klasę wieku, co w przypadku olszy czarnej stanowi górną granicę, a pozostałe warstwy fitocenozy są równie dobrze wykształcone, zarówno jeśli chodzi o skład gatunkowy, jak i o strukturę przestrzenną i warstwową. Jest to sytuacja bardzo rzadko spotykana nie tylko na terenie województwa śląskiego, lecz także na rozległych obszarach Polski środkowej i południowej, gdzie doliny rzeczne, a nawet doliny niewielkich strumieni zostały w większości wylesione, a siedliska leśne zostały zamienione na siedliska wilgotnych łąk kośnych. Stanowisko warzuchy polskiej w źródłiskach Rajeczniczy jest w chwili obecnej jednym z trzech istniejących, a drugim co do wielkości, stanowisk tego gatunku. Dodatkowo, źródłiskowy obszar Rajeczniczy zasiedla trwała populacja bobrów, których żeremia w istotny sposób kształtują warunki siedliskowe lasu. Siedlisko: 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe) Weryfikacja terenowa zasięgu siedlisk przyrodniczych wykazała występowanie trzech stanowisk siedliska przyrodniczego 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródłiskowe). Zajmuje ono powierzchnię 106,70 ha, co stanowi ok. 91,5 % całkowitej powierzchni obszaru. Reprezentatywność jest doskonała (ocena A), drzewostan i runo typowe dla łągu jesionowo-olszowego, występują właściwe stosunki wodne dla tego typu łągu. Względna powierzchnia siedliska 91E0 w obszarze została określona w przedziale C: $2\% \geq p > 0\%$, ze względu na fakt, że siedlisko obejmuje poniżej 1% całkowitej powierzchni siedliska w Polsce. Stan zachowania siedliska przyrodniczego wykazano jako doskonały (ocena A). Zachowanie struktury II (dobrze zachowana) oraz zachowanie funkcji I (doskonała perspektywa), możliwości odtworzenia nie oceniano (w przypadku oceny struktury II i oceny funkcji I w ocenie łącznej nie uwzględnia się możliwości odtworzenia), weryfikacja terenowa wykazała zaburzenia struktury przejawiające się obniżeniem ocen wskaźników stanu siedliska, jednak w obszarze nie występują zagrożenia silnie wpływające na zachowanie funkcji (czyli perspektywy zachowania struktury w przyszłości) Ocena ogólna wartości obszaru dla zachowania danego typu siedliska jest wypadkową ww. kryteriów i dla siedliska 91E0 w obszarze Źródła Rajeczniczy przyjmuje wartość A – doskonała.

Siedlisko: 6410 zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*) Brak szczegółowych danych odnośnie do tego siedliska, gdyż dane są niskiej jakości; Ten typ siedliska przyrodniczego występuje na opisywanym obszarze w formie nieistotnej dla jego ochrony, tzn. powierzchnia w obszarze jest zaniedbywalna i/lub sposób wykształcenia odbiega znacznie od wzorca syntaksonomicznego, zatem jego reprezentatywność zaklasyfikowana została jako "D" i nie poddano go dalszym ocenom (nie nadano ocen: powierzchnia względna, stan zachowania i ocena ogólna). W sezonie 2016 r. ten typ siedliska nie był poddawany weryfikacji.

Gatunek: 2109 Warzucha polska (*Cochlearia polonica*) Ocena populacji: C – udział populacji obszaru w całości populacji gatunku w Polsce zawiera się w przedziale $2\% \geq p > 0\%$. Stan zachowania: B (dobry). Izolacja: A - populacja (prawie) izolowana. Populacja (ze względu na charakter gatunku oraz jego zasięg) o bardzo wysokim stopniu izolacji. Ocena ogólna

wartości obszaru dla ochrony danego gatunku przyjmuje wartość B (dobra) – wypadkowa ocen populacji, stanu zachowania i izolacji. Populacja wynosi 65 osobników. Warzucha polska (*Cochlearia polonica*) występuje w źródliku jednego z biorących tu początek cieków (WZS 2008). W obszarze Natura 2000 Źródła Rajeczniczy stwierdzono ponadto występowanie innych cennych gatunków roślin związanych z lasami, nie wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Spośród pozostałych gatunków cennych najliczniejszy jest objęty ochroną częściową wawrzynek wilczczyko (*Daphne mezereum*). Występuje on w rozproszeniu w starszych drzewostanach. Zdecydowanie rzadsza jest objęta również ochroną częściową ciemiężca zielona (*Veratrum lobelianum*). Występuje ona w grupach liczących po kilka osobników w starszych drzewostanach w zachodniej i południowej części obszaru. Jeszcze mniej liczne są pierwiosnka wyniosła (*Primula elatior*) (objęta ochroną częściową) oraz lilia złotogłów (*Lilium martagon*) (ochrona ścisła). Z nieco innymi typami lasów niż łągi związane są dwa dodatkowe gatunki objęte ochroną częściową. Występowanie widłaka jałowcowatego (*Lycopodium annotinum*) stwierdzono w suchym lesie sosnowym w zachodniej części obszaru. Bagno zwyczajne (*Ledum palustre*) jest z kolei gatunkiem występującym na torfowiskach i w borach bagiennych. Stwierdzono jego obecność w zarośniętym brzoza i sosnami pasie torfowiska na zachód od obszaru Natura 2000. Był on jednak wcześniej notowany w obrębie obszaru, a jego dalsze występowanie jest bardzo prawdopodobne.

POMNIKI PRZYRODY

Na terenie gminy Irządze znajduje się osiem drzew uznanych za pomniki przyrody, ustanowione one zostały pięcioma uchwałami, zarządzeniami i rozporządzeniami, ich charakterystykę przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 7 Pomniki przyrody gminy Irządze

Lp.	Nr wg CRFOP	Gatunek	Rodzaj	Data ustanowienia	Akt utworzenia	Położenie	Obwód [cm]
001	1320	modrzew europejski <i>Larix decidua</i> (2szt)	grupa drzew	1956-10-03	Orzeczenie nr 97 o uznaniu za pomnik przyrody PWRN w Kielcach z dn. 03.10.1956 r Zmieniono: Rozporządzenie Nr 23/94 Wojewody Częstochowskiego z dnia 30 grudnia 1994 r.; Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Częstochowskiego z dnia 6 lutego 1996 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie uznania za pomnik przyrody.	miejsowość Zawada Pilicka przy dawnej szkole, w parku podworskim	185; 232
002	1321	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i> (3szt)	grupa drzew	1994-12-30	Rozporządzenie Nr 23/94 Wojewody Częstochowskiego z dnia 30 grudnia	Zawada Pilicka przy dawnej szkole, w parku podworskim	od 239 do 327

					1994 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody Zmieniono: Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Częstochowskiego z dnia 6 lutego 1996 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie uznania za pomnik przyrody.		
003	1322	lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	drzewo	1989-12-12	Zarządzenie nr 42/89 Wojewody Częstochowskiego z dnia 12 grudnia 1989 r. Zmieniono: Rozporządzenie Nr 23/94 Wojewody Częstochowskiego z dnia 30 grudnia 1994 r. Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Częstochowskiego z dnia 6 lutego 1996 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie uznania za pomnik przyrody.	obok budynku Urzędu Gminy, 124	905
004	1324	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	drzewo	1989-12-12	Zarządzenie nr 42/89 Wojewody Częstochowskiego z dnia 12 grudnia 1989 r. Zmieniono: Rozporządzenie Nr 23/94 Wojewody Częstochowskiego z dnia 30 grudnia 1994 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody; Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Częstochowskiego z dnia 6 lutego 1996 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie uznania za pomnik przyrody.	miejsowość Irządze nr 168, rośnie na prywatnej działce rolnej przy drodze gminnej w miejscowości Irządze (kolonia Laskówka)	490
005	1325	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	drzewo	1989-12-12	Zarządzenie nr 42/89 Wojewody Częstochowskiego z dnia 12 grudnia 1989 r. Zmieniono: Rozporządzenie Nr 23/94 Wojewody	rośnie na prywatnej działce obok kapliczki przy drodze gminnej w miejscowości Bodziejowice	390

					Częstochowskiego z dnia 30 grudnia 1994 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody; Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Częstochowskiego z dnia 6 lutego 1996 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie uznania za pomnik przyrody.		
--	--	--	--	--	---	--	--

Należy również zauważyć, że na terenie gminy znajduje się szereg wartościowych drzew, które mogłyby zostać uznane za pomniki przyrody. Są one spotykane w dawnych parkach podworskich, przy kościele i w rejonie cmentarza, jako aleje i szpalery przydrożne, a także w zadrzewieniach (np. w obrębie Wąwozów w Bodziejowicach). W celu ich rozpoznania należałoby przeprowadzić bardziej wnikliwą inwentaryzację przyrodniczą, znacząco wykraczającą poza możliwości niniejszego opracowania, niewątpliwie bowiem więcej drzew wymaga objęcia ochroną prawną, niż tylko osiem, które do tej pory zostały objęte ochroną.

Proponowane formy ochrony przyrody

Na terenie gminy Irządze znajduje się szereg obiektów, które wymagają objęcia ochroną prawną oraz przed jakimikolwiek zmianami w zagospodarowaniu przestrzennym i zabudową. Tereny te były już wskazywane w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2002 r. Dodatkowo w trakcie inwentaryzacji do niniejszego opracowania wskazano na potrzebę ochrony kamieniołomów kredowych na Skarpie Irządzkiej jako stanowisk dokumentacyjnych. Przez wiele lat ochroną objęto tylko źródłiska Rajeczniczy, pozostałe zaś tereny ciągle pozostają pozbawione ochrony prawnej. Poszczególne tereny wymagające ochrony opisano w rozdziale 2.8, lista terenów, które posiadają duży potencjał przyrodniczy prezentuje się następująco:

- Dolina Krztyni i dolina Białki Zdowskiej,
- Dolina Białki Lelowskiej,
- Skarpa Irządzka,
- Wąwozy Bodziejowickie,
- Kamieniołomy na Skarpie Irządzkiej;

Doliny cieków: Krztyni, Białki Zdowskiej i Białki Lelowskiej powinny być chronione jako obszary chronionego krajobrazu lub zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Proponowana forma ochrony przyrody dla Skarpy Irządzkiej to zespół przyrodniczo-krajobrazowy, dla Wąwozów Bodziejowickich użytek ekologiczny, zaś dla dawnych kamieniołomów stanowisko dokumentacyjne.

Realna forma ochrony może się różnić, np. tereny kamieniołomów mogą równie dobrze być chronione jako użytki ekologiczne, albo jako część całości w formie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego czy użytku ekologicznego „Skarpa Irządzka”. Tereny dolin cieków zamiast obszarów chronionego krajobrazu mogą być chronione jako zespoły

przyrodniczo-krajobrazowe. Podejście do przedmiotu ochrony może być różne, najważniejszym zadaniem jest natomiast ochrona tych terenów przed zmianą zagospodarowania w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego czy ich zdewastowaniem w inny sposób. Na terenie gminy znajduje się również szereg drzew, które kwalifikują się do objęcia ochroną jako pomniki przyrody, jednak ich inwentaryzacja i weryfikacja wymaga przeprowadzenia szczegółowego osobnego opracowania.

Korytarze ekologiczne

W opracowaniu regionalnym J. Parusela¹³ z 2007 r. na terenie gminy wyznaczono następujące korytarze ekologiczne:

- Korytarz ekologiczny dla ptaków „Dolina górnego biegu Pilicy (od Szczekocin po Okołowice) – wschodnia część gminy
- Korytarz spójności M7 Kępina – Suchy Młyn – teren Lasów Pradelskich
- Korytarz ekologiczny dla ssaków kopytnych i drapieżnych D/Jura-Pilica – teren Lasów Pradelskich i doliny Krztyni

W opracowaniu krajowym z 2011 r.¹⁴ na terenie gminy wskazano korytarz ekologiczny „Bory Stobrawskie - Lasy Przedborskie” (kod GKPdc-10A) w obrębie Lasów Pradelskich, doliny Krztyni i Białki Zdowskiej oraz lasów w północnej części gminy, w sołectwie Witów.

Powyżej wskazano korytarze ekologiczne ujęte w oficjalnych dokumentach, jednak wszelkie inne dolinki cieków, zadrzewienia śródpolne, tereny gruntów ornych pełnią istotną rolę dla przemieszczania się zwierząt zwłaszcza w skali lokalnej. Wszelkie doliny cieków, zadrzewienia, dolinki oraz jak największe powierzchnie gruntów rolnych winny pozostać w jak największym stopniu chronione przed zabudową, gdyż zawsze stanowią one korytarze migracyjne dla zwierząt.

2.10 KRAJOBRAZ

Krajobraz gminy Irządze jest generalnie krajobrazem terenów otwartych, wiejskich, gdzie elementy krajobrazu kulturowego, ale o cechach naturalnych dominują nad krajobrazem terenów przekształconych. Na terenie gminy można wyróżnić następujące charakterystyczne rodzaje krajobrazu

- Krajobraz dolin rzek Krztyni i Białki - szeroka dolina ograniczona od północy wysoką malowniczą skarpą, dochodzącą miejscami do 35 m wysokości, od południa ograniczoną Lasami Pradelskimi,
- Krajobraz doliny Białki Lelowskiej - dolina z licznymi odgałęzieniami, wcinająca się daleko w teren pól ornych, porośnięta łąkami i roślinnością łągową oraz zespołem Stawów Wygiezłowskich,

¹³ Parusel J. B. [red], Korytarze ekologiczne w województwie Śląskim – koncepcja do planu zagospodarowania przestrzennego województwa etap I, CDPGŚ, Katowice, 2007 r.

¹⁴ Jędrzejewski W., Nowak S., Stachura K., Skierczyński M., Mysłajek R. W., Niedziałkowski K., Jędrzejewska B., Wójcik J. M., Zalewska H., Pilot M., Górny M., Kurek R.T., Ślusarczyk R. Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce. Zakład Badania Ssaków PAN, Białowieża 2011 r.;

- Krajobraz lessowy wysoczyzny – charakterystyczny pofalowany krajobraz z licznymi wąwozami i nieckowatymi dolinami, użytkowany jako pola orne, z rozproszoną zabudową wiejską,
- Krajobraz leśny, głównie w typie monokultur sosnowych – obejmuje południową część gminy z Lasami Pradelskimi i część północną z kompleksem leśnym w sołectwie Witów;

Cały obszar gminy cechuje krajobraz typowo rolniczy, wiejski, z dominacją zabudowy jednorodzinnej oraz zagrodowej z ogrodami, a także zabudowy gospodarczej. Zabudowa ta koncentruje się w centrach poszczególnych sołectw, wzdłuż głównych dróg, miejscami wkraczając w otwarte tereny rolne. Niezwykle charakterystycznym obiektem jest centrum gminy z położonym na wzniesieniu kościołem pw. Św. Wacława, cmentarzem, dawnym parkiem dworskim oraz dworem, gdzie obecnie znajduje się Urząd Gminy. Pozostałe dawne parki dworskie nie są już tak dobrze widoczne, park w Zawadzie Pileckiej jest zaniedbany, a dawne parki w Wygieźłowie i Witowie praktycznie nie stanowią już rozpoznawalnych elementów krajobrazu. Południową i północną część gminy zajmują rozległe kompleksy lasów, ale ponieważ występują one na uboczu gminy nie mają dużego znaczenia dla jej rysu krajobrazowego. Podróżujący trasą DK78 niemal na całej długości przejeżdżają przez teren Lasów Pradelskich, ale ze względu na położenie w obrębie płaskiej terasy nadzalewowej oraz monokulturowy charakter lasów brak jest tu bardziej znaczących krajobrazów. Źródłiska Rajeczniczy, chronione jako rezerwat i obszar Natura 2000, pomimo, że posiadają cechy naturalnego, pierwotnego krajobrazu nie są jednak powszechnie dostępne, nie wyznaczono tu żadnych szlaków czy ciągów spacerowych, głównie ze względu na bezwzględną potrzebę ochrony tego wartościowego miejsca. Dwa kompleksy stawów, w części północnej i południowej również raczej nie stanowią istotnego elementu krajobrazu, gdyż nie są widoczne z dróg czy szlaków turystycznych, są to stawy hodowlane, niedostępne dla osób postronnych, choć mają one duże znaczenie przyrodnicze dla obu dolin. Bardzo wartościowym elementem krajobrazu, choć również położonym na uboczu gminy są wąwozy lessowe porośnięte buczynami w zachodniej części Bodziejowic. Zdecydowanie najcenniejszym elementem krajobrazu gminy, wymagającym szczególnej ochrony jest kredowa kuesta Skarpy Irządzkiej oraz dolina Białki Zdowskiej. Zarówno z dna doliny, jak i z wierzchołka skarpy rozpościerają się tu wspaniałe, bardzo dalekie otwarcia krajobrazowe. Ciekawym urozmaicheniem skarpy są dwa dawne kamieniołomy, które prezentują budowę geologiczną podłoża gminy. Generalnie, ze względu na pagórkowate ukształtowanie powierzchni, rozpościera się tu szereg bardzo interesujących, dalekich otwarć krajobrazowych na pofalowaną wysoczyznę lessową z mozaiką pól, zadrzewień śródpolnych i zabudowy zagrodowej. Elementem krajobrazu o silnym oddziaływaniu jest linia kolejowa CMK, która stanowi znaczącą barierę zarówno dla mieszkańców gminy, jak i dla zwierząt. Nie mniej zarówno sam przebieg linii, jak i poruszające się tędy pociągi, nierzadko z bardzo dużymi prędkościami mogą być interesujące, zwłaszcza dla pasjonatów kolejnictwa.

Reasumując krajobraz gminy Irządze posiada w wielu miejscach bardzo wysokie walory, ale mogły by one być jeszcze wyższe, gdyby udało się odtworzyć dawne parki dworskie, czy występujące w niektórych sołectwach stawy (np. w centrum Bodziejowic,

Irządze czy Witowa). Duża część walorów krajobrazowych, przede wszystkim doliny cieków, Skarpa Irządka, kamieniołomy, czy wąwozy lessowe w Bodziejowicach wymaga bardziej skutecznej ochrony prawnej. Np. wąwozy w Bodziejowicach są dewastowane przez motokrosowców i quadowców, a w dolinie Krztyni i Białki powstaje zabudowa farm fotowoltaicznych, która stanowi duże zagrożenie zarówno dla krajobrazu, jak i funkcjonującej tu przyrody.

Na mocy Uchwały Sejmiku Województwa Śląskiego nr VII/16/16/2025 z 23 czerwca 2025 r. został przyjęty Audyt krajobrazowy województwa śląskiego. W tym audycie na terenie gminy wskazano krajobraz priorytetowy pn. „Lelów – Dolina Białki” kod 24-342.13-012, ID 1080 oraz „Irządze” kod 24-342.13-016, ID 1081.

3. OCENA POTENCJALNYCH ZMIAN STANU ŚRODOWISKA PRZY BRAKU REALIZACJI USTALEŃ PLANU OGÓLNEGO

Realizacja Planu Ogólnego Gminy Irządze wynika z generalnej zmiany, która zaszła w polskim ustawodawstwie, która polega na zastąpieniu dotychczas obowiązujących dokumentów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego właśnie planami ogólnymi. Wymóg realizacji POG dotyczy wszystkich gmin w Polsce, w przypadku jego braku po 1 lipca 2026 r. gmina nie będzie mogła opracować nowego lub też zmieniać istniejącego mpzp oraz wydawać decyzji o warunkach zabudowy. Jednak na części Gminy Irządze obowiązują mpzp z różnych lat, w związku z czym na ich podstawie poszczególne tereny mogłyby podlegać zabudowie. Przy braku realizacji ustaleń projektu POG, nadal obowiązywać będą mpzp z lat poprzednich. Na pozostałym, dość dużym obszarze gminy, brak jest obowiązującego mpzp, w związku z czym po 1 lipca 2026 r. nie będą mogły być wydawane decyzje o warunkach zabudowy, ani zmieniane czy uchwalane nowe miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

4. ISTNIEJĄCE PROBLEMY OCHRONY ŚRODOWISKA ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA REALIZACJI PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU, W SZCZEGÓLNOŚCI DOTYCZĄCE OBSZARÓW PODLEGAJĄCYCH OCHRONIE NA PODSTAWIE USTAWY Z DNIA 16 KWIETNIA 2004 R. O OCHRONIE PRZYRODY

Głównym problemem ochrony środowiska na terenie gminy, w kontekście ochrony przyrody, jest brak ustanowienia ochroną terenów, które posiadają taki potencjał. W różnych dokumentach na przestrzeni lat wskazywano szereg takich terenów, jednak jak do tej pory nie zostały one objęte ochroną prawną.

5. SKUTKI DLA ŚRODOWISKA WYNIKAJĄCE Z REALIZACJI USTALEŃ PLANU

5.1 WPŁYW NA WODY POWIERZCHNIOWE

Projekt POG wprowadza wiele nowych terenów, które w sposób znaczący mogą pogorszyć jakość wód powierzchniowych. W przeważającej większości będzie to jednak zabudowa uzupełniająca istniejącą już strukturę. Niewątpliwie powstanie nowej zabudowy mieszkaniowej, usługowej i przemysłowej wpłynie na znaczące zwiększenie ilości odprowadzanych ścieków, jednak będą one musiały być oczyszczane zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Nie przewiduje się by w wyniku realizacji ustaleń POG zostały zajęte, a co za tym idzie i zdegradowane, jakiekolwiek ciek i zbiorniki wód powierzchniowych. Wolne od zabudowy pozostały również doliny poszczególnych cieków, w tym dolina Białki Zdowskiej i Lelowskiej i Krztyni, oraz źródła Rajeczniczy, w zdecydowanej większości znajdują się ona w obrębie strefy otwartej SO. Jako profil dodatkowy wskazano w obrębie poszczególnych stref tereny wód, co umożliwi wskazanie terenów wód w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego na terenach z możliwością urbanizacji np. na terenach mieszkaniowych czy usługowych. Najistotniejsze jest zachowanie dolin cieków oraz wszelkich większych zbiorników w obrębie stref wyłączonych z możliwości intensywnej urbanizacji jak np. strefy SJ, SW, SU czy SP.

5.2 WPŁYW NA WODY PODZIEMNE

Na terenie gminy Irządze występują poziomy wodonośne, został tu również ustanowiony Główny Zbiornik Wód Podziemnych. Powstanie nowej zabudowy z niedostatecznie rozwiązaniem systemem odprowadzania ścieków oraz nowych ciągów komunikacyjnych może wpłynąć na stan wód podziemnych. Projekt POG nie wprowadza funkcji, które mogą mieć znaczące oddziaływanie na wody podziemne jak np. rozległe tereny produkcyjne, odkrywkowa eksploatacja kopalin czy składowiska odpadów. Dla ochrony wód podziemnych kluczowe znaczenie mają działania, które wykraczają poza ramy planowania przestrzennego, takie jak np. egzekwowanie przez gminę wywozu nieczystości oraz rozwój infrastruktury kanalizacyjnej. Również na etapie konstruowania projektu mpzp zaistnieje możliwość wprowadzenia odpowiednich zapisów.

5.3 WPŁYW NA KLIMAT

W szerszej skali realizacja ustaleń POG nie będzie miała wpływu na klimat. Natomiast na pewno zmianie ulegnie mikroklimat terenów na których będzie powstawała nowa zabudowa. Zabudowanie terenów wpłynie na zwiększenie szorstkości powierzchni ziemi, a co za tym idzie na zmniejszenie warunków przewietrzania.

Za pozytywne należy uznać, że doliny rzeczne oraz znaczące przestrzenie rolne pozostawia się wolne od zabudowy co pozytywnie wpłynie na możliwości przewietrzania gminy. Również tereny leśne pozostawia się wolne od zabudowy, a posiadają one bardzo dużą wartość bioklimatyczną. Głównym winowajcom złej jakości powietrza na terenie gminy ciągle jest niska emisja z palenisk domowych. Rozwiązanie tego problemu wykracza poza zagadnienia POG i wymaga podjęcia wieloaspektowych działań, które już obecnie gmina

Irządze podejmuje, a działania te przynoszą zdecydowanie pozytywne rezultaty. Obecnie problem niskiej emisji jest już zdecydowanie mniejszy niż w połowie drugiej dekady XXI w.

5.4 POWIERZCHNIA ZIEMI

5.4.1 WPŁYW NA UKSZTAŁTOWANIE TERENU

Projekt POG zakłada poszerzenie funkcji mieszkaniowej, usługowej i produkcyjnej w ramach poszczególnych stref. Realizacja tych funkcji wpłynie na przekształcenie powierzchni terenu. Zmiany te należy uznać za nieuniknione, towarzyszące wprowadzeniu każdego typu inwestycji. Ponieważ projekt POG jest dokumentem tylko ogólnie określającym sposób zagospodarowania terenów gminy Irządze, nie sposób na obecnym etapie określić dokładnie w jaki sposób powierzchnia terenu będzie przekształcana. Zagrożenia powierzchni ziemi związane z prowadzonymi pracami budowlanym będą miały częściowo charakter tymczasowy, trwający do czasu zakończenia prac budowlanych. Projekt POG nie proponuje nowych dróg wysokich klas (trasa DK78 jako obwodnica Szczekocin jest już zaprojektowana), składowisk odpadów, ani eksploatacji kruszyw, a to tego typu przedsięwzięcia są zwykle odpowiedzialne za znaczne przekształcenia powierzchni terenu.

5.4.2 WPŁYW NA GLEBY

Projekt POG zachowuje zasoby glebowe w zdecydowanej większości poza obszarami zurbanizowanymi, a więc w obrębie wysoczyzn lessowych oraz piaszczystych i żwirowych poza centrami poszczególnych sołectw, pozostałe tereny zaś przewidziane zostały pod zabudowę, głównie w centrach sołectw i wzdłuż dróg. Tereny wolne od zabudowy, przewidziane dla rolnictwa obejmują strefy planistyczne SO – strefy otwartej. Zdecydowana większość terenów obecnie rolnych na których ustalono możliwość urbanizacji w wypadku całkowitej realizacji programu urbanizacyjnego POG ulegnie przekształceniu, co nie wpłynie jednak na znaczące pomniejszenie rolniczej przestrzeni produkcyjnej, gdyż głównie zmianie przeznaczenia ulegną grunty orne o niewielkich aerałach. Gleby klas I-III położone poza granicami administracyjnymi miast, zgodnie z brzmieniem ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 82) podlegają w dużej mierze ochronie przed zmianą przeznaczenia w planach miejscowych, a na terenie gminy zajmują one dość duże powierzchnie (ok. 3589 ha, duża część centrum gminy). Przy sporządzaniu nowych planów zagospodarowania przestrzennego warto chronić jak największe powierzchnie takich gruntów. Przy sporządzaniu nowych planów miejscowych nie przewiduje się konieczności zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne, gdyż grunty tego typu już na etapie POG starano się omijać. Dokładne powierzchnie do przeprowadzenia odrolnień i odlesień będą znane dopiero na etapie tworzenia mpzp.

5.5 WPŁYW NA ZASOBY NATURALNE

Na terenie gminy Irządze brak jest jakichkolwiek udokumentowanych złóż kopalin, obszarów i terenów górniczych, nie było więc potrzeby odniesienia się do tych zagadnień. Dawne odkrywki kamieniołomów położone na Skarpie Irządzkiej zaproponowane zostały

w opracowaniu ekofizjograficznym jako stanowiska dokumentacyjne, gdyż posiadają dużą wartość przyrodniczą i geologiczną.

5.6 WPŁYW NA PRZYRODĘ OŻYWIONĄ

Na terenie gmina Irządze projekt POG nie wprowadza znaczących zmian w zakresie najistotniejszych z punktu widzenia ochrony przyrody terenów tj. kompleksów leśnych, terenów rolnych oraz doliny Białki Zdowskiej i Lelowskiej, Krztyni i ich dopływów. Na tych terenach generalnie nie ustala się nowych form zagospodarowania, które w sposób znaczący wpływałyby na środowisko przyrodnicze. W szczególności należy zaznaczyć, że dolina Rajeczniczy w ramach obszaru Natura 2000 i rezerwatu przyrody praktycznie pozostaje wolna od jakiegokolwiek zabudowy, wprowadzono tu strefę SO. Także i tereny proponowanych form ochrony przyrody pozostawiono w dużej mierze wolne od jakiegokolwiek zabudowy i przekształceń. Na pozostałym terenie analizowany dokument wprowadza miejscami dość silną urbanizację, która jednak w dużej mierze oparta jest o rozbudowę istniejącego zagospodarowania terenu i będzie odbywała się głównie na terenach rolnych. W stosunku do istniejącego zagospodarowania projekt POG wyznacza nowe tereny z możliwością zabudowy. Na podstawie POG zostaną sporządzone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego lub wydane decyzje o warunkach zabudowy, a w nich zawarte zostaną wybrane spośród katalogu zawartego w POG profile funkcjonalne dla każdej ze stref, przeznaczenia terenu. Należy w tym miejscu podkreślić, że sposób kreślenia polityki przestrzennej oparty o obszary polityki przestrzennej nie oznacza, że cały teren zostanie zabudowany. Precyzyjne ustalenia i wskazanie terenów pod zabudowę nastąpi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub decyzjach o warunkach zabudowy. W planach i decyzjach będą musiały być wzięte pod uwagę również pozostałe kwestie dotyczące np. ochrony przyrody, ochrony środowiska czy ochrony wód powierzchniowych i podziemnych, czyli ochrona zadrzewień, cennych siedlisk, mokradeł, oczek wodnych czy powierzchni leśnych.

Z uwagi na niewielki udział pokrycia gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w planie ogólnym gminy Irządze wyznaczono obszar uzupełnienia zabudowy, tj. obszar, na którym dopuszczalne będzie wydawanie decyzji o warunkach zabudowy. Obszar uzupełnienia zabudowy wyznaczono również w celu określenia stref planistycznych obejmujących zabudowę mieszkaniową w ramach istniejącej zabudowy poza obowiązującymi planami miejscowymi. Obszar uzupełnienia zabudowy ma duże znaczenia w przypadku terenów na których nie obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Poza strefą OUZ nie będzie możliwości wydawania decyzji o warunkach zabudowy, ewentualna zmiana przeznaczenia będzie wymagała uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, oczywiście również zgodnego z profilem danej strefy.

Zdecydowana większość terenów, na których planuje się zmianę przeznaczenia to na dzień dzisiejszy grunty rolne pozostające w użytkowaniu rolniczym. Mniejsza jest natomiast ilość terenów, na których gospodarowanie rolne ustało, a planowana zmiana przeznaczenia stanowi uzupełnienie istniejącej już funkcji, przy czym tereny te nie cechują

się wartościami przyrodniczymi. Znajdują się tu również tereny, gdzie na skutek długotrwałego odłogowania gruntów wyrosły zadrzewienia i zakrzewienia, głównie o charakterze zadrzewień brzozowych czy sosnowych. Projekt POG generalnie nie wprowadza terenów z możliwością urbanizacji na tereny cenne pod względem przyrodniczym, jak doliny rzeczne, stawy, lasy i zadrzewienia, oczka wodne itp., w dużej mierze pozostały one w ramach stref SO - strefy otwartej. Zabudowa terenów rolnych (czy to pozostających w użytkowaniu czy odłogowanych) doprowadzi do wykluczenia z funkcji rolniczej i przyrodniczej istniejących tu gleb oraz użytków rolnych. Należy spodziewać się zmiany w środowisku roślinnym wyrażające się między innymi w zanikaniu roślinności naturalnej na rzecz gatunków obcych na terenach realizacji zabudowy. Roślinność i zwierzęta związane do tej pory z terenami upraw zostaną z tych terenów wyparte. Zamiast istniejących ekosystemów rolniczych wprowadzone zostaną ekosystemy charakterystyczne dla podmiejskich dzielnic z zabudową jednorodzinną, a na niektórych terenach nawet zabudowy śródmiejskiej. Funkcja przyrodnicza, kształtowana obecnie w sposób dość naturalny (o ile traktować tak rolnictwo) zostanie podporządkowana zorganizowanemu kształtowaniu środowiska przyrodniczego - tworzenie ogrodów przydomowych, trawników, czyli generalnie zieleni towarzyszącej zabudowie. Projekt POG nie wskazuje żadnych nowych dróg wyższych klas, nie mniej należy mieć świadomość, że w obrębie późniejszej realizacji mpzp możliwe będzie wskazanie dróg niższych klas.

W strefach o symbolach 24SO, 25SO i 27SO w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni słonecznej. W strefach o symbolach 24SO i 25SO dopuszczenie w/w przeznaczenia wynika z aktualnego zagospodarowania terenu, natomiast w strefie o symbolu 27SO umożliwiono lokalizację nowej elektrowni słonecznej, ponieważ dla tego terenu została wydana decyzja o warunkach zabudowy na lokalizację w/w instalacji. W strefie o symbolu 4SO, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni wiatrowej i elektrowni słonecznej. Odnośnie instalacji fotowoltaicznych, jak pokazały już lata praktyki obiekty tego typu nie powodują jakichkolwiek emisji zanieczyszczeń do powietrza, ani hałasu, ich oddziaływania zwykle nie wykraczają poza granice terenów na których są lokowane. Zagrożeniem jest lokowanie tych obiektów na terenach cennych pod względem przyrodniczym lub w dolinach cieków, gdzie przerwane mogą zostać korytarze ekologiczne. Na terenie gminy Irządze tereny pod fotowoltaikę wprowadza się poza główną doliną Białki i Krztyni, w obrębie terenów rolnych, nie mniej tereny pod fotowoltaikę zbliżają się do samej doliny. W przyszłości należy dążyć do ograniczenia tego typu zabudowy, zwłaszcza w obrębie doliny Białki i Krztyni oraz terenów proponowanych do objęcia ochroną pn. „Dolina Krztyni i Białki Zdowskiej”.

Tereny z możliwością realizacji elektrowni wiatrowych wskazano na terenie 4SO w północnej części gminy. Odległość do najbliższej zabudowy w sołectwach Witów i Wygieźtów wynosi ok. 500 – 600 m, również odległość od zabudowy zagrodowej w sąsiedniej gminie Lelów wynosi ok. 500 m. Na obecny moment (lipiec 2025 r.) nie zostały wdrożone żadne nowe przepisy, które liberalizowałyby ustalenia Ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych, choć pojawiają się doniesienia medialne, że trwają prace nad takimi zmianami. Zgodnie z ww. ustawą:

Art. 3. Lokalizacja elektrowni wiatrowej następuje wyłącznie na podstawie planu miejscowego

Art. 4. 1. W przypadku lokalizowania, budowy lub przebudowy elektrowni wiatrowej odległość tej elektrowni od budynku mieszkalnego albo budynku o funkcji mieszanej jest równa lub większa od dziesięciokrotności całkowitej wysokości elektrowni wiatrowej, chyba że plan miejscowy określa inną odległość, wyrażoną w metrach, jednak nie mniejszą niż 700 metrów

Ustalenia te są racjonalne, gdyż minimalizują konflikty społeczne, które nieustannie wybuchały, gdy lokalne społeczności dowiadywały się o planach budowy kolejnych elektrowni wiatrowych, które często lokowane miały być bez przeprowadzenia rzetelnej analizy. Należy również zwrócić uwagę, że na dzień dzisiejszy, na etapie POG, nie są znane jakiegokolwiek szczegóły ewentualnej lokalizacji turbin, np. ich wysokość czy moc.

Elektrownie wiatrowe powinny być lokalizowane z dala od zabudowy mieszkaniowej, na terenach pozbawionych wartości przyrodniczych, w kilku lokalizacjach na terenie Polski, np. w formie dużych farm, blisko stacji GPZ czy innych miejsc z możliwością dogodnego odbioru energii. Rozpraszanie tego typu zabudowy prowadzi do chaosu przestrzennego oraz do problemów z siecią elektroenergetyczną, co dotyczy również elektrowni słonecznych. Przykładem skutków nieracjonalnego multiplikowania odnawialnych źródeł energii jest blackout który miał miejsce w Hiszpani w kwietniu 2024 r.¹⁵, gdzie niemal cały kraj oraz część Portugalii i Francji pozbawiona została energii elektrycznej. Obiekty wiatraków powodują duży impakt na krajobraz, stanowią źródło hałasu, a ze względu na częsty ruch stanowią źródło niepokoju dla mieszkańców. Bardzo niekorzystnie wpływają również na populacje ptaków i nietoperzy. Każda lokalizacja elektrowni wiatrowych powinna być poprzedzona bardzo szczegółowymi analizami oraz konsultacjami społecznymi.

Duże zmiany zagospodarowania doliny Krztyni związane będą z budową obwodnicy Szczekocin, ale ta inwestycja uzyskała już wszystkie zgody i pozwolenia, jest ona w fazie realizacji. W pobliżu węzła z DK78 i na przebiegu obwodnicy ulokowano nowe tereny pod farmy fotowoltaiczne.

Należy również wspomnieć o dość dużych terenach produkcyjno-usługowych w ramach strefy SP, która została wskazana wzdłuż drogi krajowej nr 46 pomiędzy Paulinowem, a Nakłem. Nie występują tu cenne siedliska przyrodnicze, a jedynie uprawiane grunty orne. Nie mniej ewentualne powstanie na tych terenach większych obiektów przemysłowych, produkcyjnych czy usługowych niewątpliwie doprowadziłoby do znacznej zmiany sposobu użytkowania, m.in. w sposób znaczny zmieniłby się krajobraz tego terenu.

Za pozytywne należy uznać, że w projekcie POG ustalono szereg terenów, które stanowić będą przeciwwagę dla procesów urbanizacyjnych. Są to tereny lasów oraz tereny rolne, doliny cieków oraz tereny, które wskazywane były jako proponowane do objęcia ochroną. Reasumując nie przewiduje się znaczącego pogorszenia walorów

¹⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/2025_Iberian_Peninsula_blackout

przyrodniczych, w tym cennych siedlisk, gdyż w znacznej mierze znajdują się one w obrębie stref SO lub SN.

Dla najciekawszych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym terenów wskazano również potrzebę objęcia ich ochroną (w opracowaniu ekofizjograficznym), a także na ograniczenie zmian w zagospodarowaniu (głównie doliny Białki Zdowskiej i Lelowskiej i Krztyń oraz ich dopływów, Lasu Pradelskiego, doliny Rajecznicy) poprzez ich włączenie do terenów strefy SO – strefy otwartej. W projekcie POG pozostawiono te tereny w zdecydowanej większości wolne od zabudowy.

Ustalenia POG należy odczytywać łącznie, tj. zarówno część tekstową (ustalenia dla poszczególnych stref), jak i rysunkową, pozwala to bowiem na etapie tworzenia mpzp zachować tereny wartościowe pod względem przyrodniczym dolin cieków, zadrzewień, lasów, parków, skwerów oraz obszarów proponowanych do objęcia ochroną. Ustanowienie na terenie gminy nowych terenów chronionych pozwoliłoby ocalić najcenniejsze tereny, nie mniej zadanie to stoi poza ustaleniami Planu Ogólnego Gminy czy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

5.7 WPŁYW NA OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE USTAWY Z 16 KWIETNIA 2004 O OCHRONIE PRZYRODY I NA KORYTARZE EKOLOGICZNE

Wpływ na tereny chronione

W myśl ustawy o ochronie przyrody na terenie gminy Irządze występują: jeden rezerwat przyrody, jeden obszar Natura 2000, osiem pomników przyrody ustanowionych pięcioma uchwałami, zarządzeniami i rozporządzeniami. Tereny rezerwatu „Kępina” oraz obszaru Natura 2000 „Źródła Rajecznicy” w dużej mierze się pokrywają. Zostały one uwzględnione w projekcie planu ogólnego. Teren rezerwatu i obszaru Natura 2000 w żaden sposób nie jest zagrożony, w jego obrębie wskazano strefę SO – otwartą, również w jego otoczeniu wyznaczono strefę SO, tym bardziej, że obejmują one tereny Lasu Pradelskiego. W związku z pozostawieniem terenu rezerwatu i obszaru Natura 2000 oraz ich znacznego otoczenia w obrębie strefy SO nie przewiduje się jakiegokolwiek zagrożenia.

Nie przewiduje się zagrożenia dla pomników przyrody np. na skutek wskazania stref niezgodnych z obecnym stanem zagospodarowania, należy również pamiętać, że są one chronione na podstawie przepisów odrębnych.

Tereny proponowane do objęcia ochroną

W opracowaniu ekofizjograficznym dla gminy Irządze wskazano pięć terenów, które proponuje się objąć ochroną oraz które należy chronić przed zmianami zagospodarowania:

- Dolina Krztyń i dolina Białki Zdowskiej,
- Dolina Białki Lelowskiej,
- Skarpa Irządзка,
- Wąwozy Bodziejowickie,
- Kamieniołomy na Skarpie Irządзkiej;

Wszystkie opisane powyżej tereny znajdują się w obrębie strefy SO, nie przewiduje się więc ich jakiegokolwiek zagrożenia związanego ze zmianą miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub wydaniem decyzji o warunkach zabudowy.

Wpływ na korytarze ekologiczne

W opracowaniu regionalnym J. Parusela¹⁶ z 2007 r. na terenie gminy wyznaczono następujące korytarze ekologiczne:

- Korytarz ekologiczny dla ptaków „Dolina górnego biegu Pilicy (od Szczekocin po Okołówce) – wschodnia część gminy
- Korytarz spójności M7 Kępina – Suchy Młyn – teren Lasów Pradelskich
- Korytarz ekologiczny dla ssaków kopytnych i drapieżnych D/Jura-Pilica – teren Lasów Pradelskich i doliny Krztyni

W opracowaniu krajowym z 2011 r.¹⁷ na terenie gminy wskazano korytarz ekologiczny „Bory Stobrowskie - Lasy Przedborskie” (kod GKPdc-10A) w obrębie Lasów Pradelskich, doliny Krztyni i Białki Zdowskiej oraz lasów w północnej części gminy, w sołectwie Witów.

Powyżej wskazano korytarze ekologiczne ujęte w oficjalnych dokumentach, jednak wszelkie inne dolinki cieków, zadrzewienia śródpolne, tereny gruntów ornych pełnią istotną rolę dla przemieszczania się zwierząt zwłaszcza w skali lokalnej. Wszelkie doliny cieków, zadrzewienia, dolinki oraz jak największe powierzchnie gruntów rolnych winny pozostać w jak największym stopniu chronione przed zabudową, gdyż zawsze stanowią one korytarze migracyjne dla zwierząt.

Projekt planu pozostawia wolne od zabudowy tereny doliny cieków, przede wszystkim doliny Krztyni i Białki Zdowskiej i Lelowskiej ich dopływów czy tereny większych kompleksów leśnych i rolnych. Zabudowie - choć w wielu miejscach rozległej - poddane będą tereny stanowiące już obecnie zurbanizowane części sołectw. Projekt planu ogólnego pozostawia też tereny dolin cieków, w tym tereny stawów w stanie obecnym, nie wprowadza się tam zabudowy, tak więc te istotne stanowiska dla ptaków, miejsca odpoczynku, żerowiska, pozostaną w stanie obecnym. Zagrożeniem dla ptaków może być realizacja elektrowni wiatrowych na terenie 4SO, choć teren ten znajduje się poza wyznaczonymi korytarzami ekologicznymi dla ptaków.

5.8 WPŁYW NA KRAJOBRAZ

Przyjęty w POG rozwoju gmina Irządze w wielu miejscach wpłynie znacząco na zmianę jego krajobrazu, przede wszystkim ze względu na znaczne poszerzenie zabudowy mieszkaniowej jedno i wielorodzinnej. Poszczególne tereny będą rozwijały się w ramach już istniejącego układu urbanistycznego, nie mniej jednak choć ogólny zarys terenów zurbanizowanych pozostanie niezmieniony, to w przypadku całkowitego wypełnienia terenów zabudowanych istniejący obecnie krajobraz rolniczy lub leśny ulegnie

¹⁶ Parusel J. B. [red], Korytarze ekologiczne w województwie Śląskim – koncepcja do planu zagospodarowania przestrzennego województwa etap I, CDPGŚ, Katowice, 2007 r.

¹⁷ Jędrzejewski W., Nowak S., Stachura K., Skierczyński M., Mysłajek R. W., Niedziałkowski K., Jędrzejewska B., Wójcik J. M., Zalewska H., Pilot M., Górny M., Kurek R.T., Ślusarczyk R. Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce. Zakład Badań Ssaków PAN, Białowieża 2011 r.;

przekształceniu na krajobraz podmiejskich dzielnic z zabudową jednorodzinną, dotyczyć to będzie głównie terenów centrum poszczególnych sołectw. Również tereny z rozproszoną obecnie zabudową zmieniają swój charakter na skutek jej dogęszczenia. Za szczególnie istotne należy uznać pozostawienie wolnym od zabudowy terenów dolin rzecznych, kompleksów stawów oraz terenów leśnych, które stanowią ponadlokalną wartość krajobrazową. Projekt POG gmina Irządze realizowany jest metodą tzw. Stref planistycznych, która zakłada w ramach poszczególnych jednostek szeroką gamę przeznaczeń terenu, która może zostać dopuszczona w miejscowym planie. Tak więc to w miejscowym planie lub decyzjach o warunkach zabudowy nastąpi już skonkretyzowanie danych przeznaczeń oraz określenie form przestrzennych, które będą kształtowały krajobraz gminy i poszczególnych części gminy.

Niewątpliwie duże zmiany krajobrazu związane będą z realizacją elektrowni wiatrowych w północno-zachodniej części gminy, na terenie 4SO oraz strefy przemysłowo-produkcyjnej wzdłuż DK46. Elektrownie wiatrowe zwykle wywierają bardzo duży i trwały wpływ na krajobraz, zwłaszcza jeśli są to turbiny wysokie oraz jest ich większa ilość.

Na mocy Uchwały Sejmiku Województwa Śląskiego nr VII/16/16/2025 z 23 czerwca 2025 r. został przyjęty Audyt krajobrazowy województwa śląskiego. W tym audycie na terenie gminy wskazano krajobraz priorytetowy pn. „Lelów – Dolina Białki” kod 24-342.13-012, ID 1080 oraz „Irządze” kod 24-342.13-016, ID 1081. Teren ten w zdecydowanej większości pozostawiono wolny od zabudowy w obrębie strefy SO. Rekomendacje i wnioski zostały uwzględnione poprzez właściwe ustalenie stref planistycznych, nawiązujących do istniejącego stanu zagospodarowania.

5.9 WPŁYW NA ZABYTKI I OBIEKTY O WARTOŚCIACH KULTUROWYCH

W projekcie POG, w części uzasadnienia uwzględniono występowanie obiektów zabytkowych, których lokalizacja została wskazana na rysunku dołączonym do uzasadnienia, a ich opis znalazł się w części tekstowej. Konkretnie decyzje planistyczne dotyczące obiektów zabytkowych będą musiały zostać wskazane na etapie mpzp.

5.10 WPŁYW NA WARUNKI I JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

5.10.1 JAKOŚĆ POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

Projekt POG wprowadza szereg funkcji, które w sposób znaczący mogą wpłynąć na potencjalne pogorszenie jakości powietrza atmosferycznego, jednak w znaczącej większości będzie to uzupełnienie istniejącej zabudowy, także w przypadku stref SP (strefa gospodarcza, tereny istniejące lub w otoczeniu zakładów już funkcjonujących na terenie gminy). O ile zagrożenie ze strony obiektów usługowych lub przemysłowych jest zwykle niewielkie, ponieważ muszą one spełnić szereg norm ujętych w prawie ochrony środowiska oraz objęte są bieżącym system monitoringu, kontroli oraz pozwoleń, o tyle poważnym zagrożeniem jest znaczące poszerzenie oraz uzupełnianie już istniejącej zabudowy mieszkaniowej, która ciągle jest głównym sprawcą zanieczyszczeń w formie tzw. „niskiej emisji”.

Należy zaznaczyć, że systemy obsługi grzewczej pozostają poza kontrolą służb ochrony środowiska, a rozwiązanie problemu niskiej emisji wymaga podjęcia działań, które wykraczają poza ramy planu ogólnego gminy. Od 1 września 2017 r. na terenie województwa śląskiego obowiązuje tzw. uchwała antysmogowa¹⁸, dzięki której również i w gospodarstwach domowych nastąpi ograniczenie możliwości lokalizowania źródeł ciepła wykorzystujących najgorsze jakościowo paliwa. W związku z postępującą wymianą kotłów na bardziej ekologiczne oraz wprowadzeniem nakazu montowania w nowych budynkach jedynie kotłów spełniających odpowiednie normy wynikające z uchwały antysmogowej nie przewiduje się zagrożenia związanego ze wzrostem zjawiska niskiej emisji, a sytuacja w tej materii będzie stopniowo się poprawiała.

Projekt planu nie przewiduje realizacji dróg o wysokich klasach, które mogłyby wpływać na zanieczyszczenie powietrza. Należy podkreślić, że bez względu na formę powstawania zanieczyszczeń, to na przedsiębiorcach lub inwestorach spoczywać będzie, zgodnie z obowiązującymi przepisami, obowiązek ograniczenia tego negatywnego oddziaływania. Dokładny wpływ przedsięwzięcia na środowisko winien zostać zbadany i opisany w karcie informacyjnej przedsięwzięcia, a jeśli zajdzie taka potrzeba w raporcie oddziaływania na środowisko. W razie wykazania przekroczeń wymagane będzie wprowadzenie działań minimalizujących i zapobiegawczych.

5.10.2 KLIMAT AKUSTYCZNY

Dopuszczalne poziomy hałasu powinny odpowiadać wymaganiom rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 112). Prowadzenie działalności na jakichkolwiek terenach (czy to usługowych, czy przemysłowych, czy zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej) nie powinno powodować przekroczenia standardów jakości środowiska, o czym wyraźnie mówi art. 144 ust. 1 ustawy Prawo ochrony środowiska. W dalszej części w ust. 2 tego artykułu jest wyraźny nakaz dotyczący ewentualnego oddziaływania na środowisko i tereny sąsiednie, tj. eksploatacja instalacji powodująca wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, emisje hałasu oraz wytwarzanie pól elektromagnetycznych nie powinna powodować przekroczenia standardów jakości środowiska, poza terenem do którego prowadzący instalację ma tytuł prawny.

Projekt POG nie wprowadza obiektów, które mogą mieć znaczący wpływ na pogorszenie klimatu akustycznego. Zagrożenie związane z ponadnormatywnym hałasem może więc wystąpić tylko na terenach zabudowy mieszkaniowej ze strony zabudowy usługowej bądź produkcyjnej, a jak wspomniano powyżej ponadnormatywny hałas należy ograniczyć do granic działki. Niewątpliwie jednak na terenach na których powstanie nowa zabudowa – bez względu na jej charakter jakość klimatu akustycznego pogorszy się.

Projekt POG nie wprowadza obiektów, które mogą mieć znaczący potencjalny wpływ na pogorszenie klimatu akustycznego, jak np. nowe rozwiązania drogowe wysokich klas czy

¹⁸ Uchwała nr V/36/1/2017 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 7 kwietnia 2017 r. w sprawie wprowadzenia na obszarze województwa śląskiego ograniczeń w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw

duże zespoły zabudowy produkcyjnej. Jedynym wyjątkiem jest tu dość rozległy teren pod produkcję i przemysł wzdłuż DK46. Należy podkreślić, że to na przedsiębiorcach lub inwestorach spoczywać będzie, zgodnie z obowiązującymi przepisami, obowiązek ograniczenia tego negatywnego oddziaływania. Dokładny wpływ przedsięwzięcia na środowisko winien zostać zbadany i opisany w karcie informacyjnej przedsięwzięcia, a jeśli zajdzie taka konieczność w raporcie oddziaływania na środowisko, na etapie POG jest to zadanie niemożliwe do wykonania. W razie wykazania przekroczeń wymagane będzie wprowadzenie działań minimalizujących i zapobiegawczych, który w przypadku zagrożeń dla klimatu akustycznego mogą przybierać formę budowy ekranów akustycznych, zmniejszenia prędkości, zmiany nawierzchni lub też ustalenia obszaru ograniczonego użytkowania.

Osobnym problemem jest energia odnawialna. Odnosnie instalacji fotowoltaicznych, jak pokazały już lata praktyki obiekty tego typu nie powodują jakichkolwiek emisji zanieczyszczeń do powietrza, ani hałasu, ich oddziaływania zwykle nie wykraczają poza granice terenów na których są lokowane. Jeśli lokowane są one na terenach rolnych lub też nieużytkach i poza korytarzami ekologicznymi, nie przewiduje się ich znaczącego negatywnego wpływu. Natomiast obiekty wiatraków powodują duży impakt na krajobraz, stanowią źródło hałasu, a ze względu na częsty ruch stanowią źródło niepokoju dla mieszkańców. Bardzo niekorzystnie wpływają również na populacje ptaków i nietoperzy. Każda lokalizacja elektrowni wiatrowych powinna być poprzedzona bardzo szczegółowymi analizami oraz konsultacjami społecznymi.

Tereny z możliwością realizacji elektrowni wiatrowych wskazano na terenie 4SO w północnej części gminy. Odległość do najbliższej zabudowy w sołectwach Witów i Wygieźtów wynosi ok. 500 – 600 m, również odległość od zabudowy zagrodowej w sąsiedniej gminie Lelów wynosi ok. 500 m. Na obecny moment (lipiec 2025 r.) nie zostały wdrożone żadne nowe przepisy, które liberalizowałyby ustalenia Ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych, choć pojawiają się doniesienia medialne, że trwają prace nad takimi zmianami. Zgodnie z ww. ustawą:

Art. 3. Lokalizacja elektrowni wiatrowej następuje wyłącznie na podstawie planu miejscowego

Art. 4. 1. W przypadku lokalizowania, budowy lub przebudowy elektrowni wiatrowej odległość tej elektrowni od budynku mieszkalnego albo budynku o funkcji mieszanej jest równa lub większa od dziesięciokrotności całkowitej wysokości elektrowni wiatrowej, chyba że plan miejscowy określa inną odległość, wyrażoną w metrach, jednak nie mniejszą niż 700 metrów

Ustalenia te są racjonalne, gdyż minimalizują konflikty społeczne, które nieustannie wybuchają, gdy lokalne społeczności dowiadywały się o planach budowy kolejnych elektrowni wiatrowych, które często lokowane miały być bez przeprowadzenia rzetelnej analizy. Należy również zwrócić uwagę, że na dzień dzisiejszy, na etapie POG, nie są znane jakiegokolwiek szczegóły ewentualnej lokalizacji turbin, np. ich wysokość czy moc.

5.10.3 POLA ELEKTROMAGNETYCZNE

Podobnie jak w przypadku emisji zanieczyszczeń i hałasu, wprowadzanie do środowiska pól elektromagnetycznych obostrzone jest szeregiem przepisów oraz systemu kontroli, stojących poza systemem planowania przestrzennego. Projekt planu dopuszcza lokalizację obiektów telefonii komórkowej, których lokalizacja każdorazowo będzie jednak podlegała weryfikacji pod kątem oddziaływań elektromagnetycznych na zdrowie ludzi. Projekt nie określa konkretnych miejsc, dopuszczone one są w zasadzie wszędzie, gdyż taki jest obecnie stan prawny. Należy zaznaczyć że zgodnie z ustawą z dnia 7 maja 2010 r. o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych (Dz. U. z 2024 poz. 604 ze zm.) miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nie może ustanawiać zakazów, a przyjmowane w nim rozwiązania nie mogą uniemożliwiać rozwoju telefonii komórkowej.

Na terenie gminy istnieje już stacje transformatorowe i linie napięć. Projekt POG (m.in. w części uzasadnienia) uwzględnia i zachowuje ich przebieg oraz pasy techniczne wokół nich, stanowiące jednocześnie strefy ochronne. Lokalizacja w projekcie planu terenów pod zabudowę uwzględnia istnienie tych linii i stref.

5.10.4 GOSPODARKA ODPADAMI

Ze względu na przyrost zabudowy mieszkaniowej, usługowej i produkcyjnej niewątpliwie wzrośnie też ilość powstających odpadów. Gospodarka odpadami obostrzona jest szeregiem przepisów oraz systemu kontroli, stojących poza systemem planowania przestrzennego. Problem ten regulują zarówno ustawy (Ustawa z 14 grudnia 2012 r. o odpadach, Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach,) jak również odpowiednie uchwały Rady Gminy oraz programy gospodarki odpadami. Na terenie gminy nie występują składowiska odpadów, projekt POG nie wprowadza też lokalizacji nowych obiektów tego typu.

5.10.5 ZAGROŻENIE POWODZIOWE

Na terenie gminy Irządze zagrożenia powodziowe zostały wskazane zgodnie z mapami wykonanymi przez Dyrektora Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej w dolinie Krztyni i Białki Zdowskiej. Na mapach oznaczono następujące obszary szczególnego zagrożenia powodzią:

- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat - $Q=1\%$,
- obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat - $Q=10\%$,

Dodatkowo wskazane zostały obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat, zgodnie jednak z obowiązującymi przepisami nie są one uznawane za obszary szczególnego zagrożenia powodzią.

Ze względu na istnienie tych zagrożeń, oraz wartości przyrodnicze, doliny Białki Zdowskiej i Krztyni, a także mniejsze dolinki cieków pozostawiono w zdecydowanej większości wolne od zabudowy, w obrębie stref SO lub SN.

5.10.6 ZAGROŻENIE OSUWISKOWE

Z bazy danych SOPO oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze wynika, że na analizowanym obszarze nie występują osuwiska ani tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi, nie zaistniała więc potrzeba wprowadzania ustaleń w tym zakresie.

6. PRZEWIDYWANE MOŻLIWOŚCI TRANSGRANICZNEGO ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Projekt planu nie wprowadza funkcji, które mogłyby potencjalnie transgranicznie oddziaływać na środowisko.

7. ROZWIĄZANIA MAJĄCE NA CELU ZAPOBIEGANIE, OGRANICZANIE LUB KOMPENSACJE PRZYRODNICZĄ NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO

Realizacja Planu Ogólnego gminy Irządze wynika z generalnej zmiany, która zaszła w polskim ustawodawstwie, która polega na zastąpieniu dotychczas obowiązujących dokumentów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego właśnie planami ogólnymi. Wymóg realizacji POG dotyczy wszystkich gmin w Polsce, w przypadku jego braku po 1 lipca 2026 r. gmina nie będzie mogła opracować nowego lub też zmieniać istniejącego mpzp, ani wydawać decyzji o warunkach zabudowy. POG jest dokumentem specyficznym, o sprecyzowanej formie, w którym w ustawodawstwie nie przewidziano wskazywania rozwiązań mających na celu zapobieganie lub ograniczanie negatywnych oddziaływań na środowisko. Np. suikzp gminy było dokumentem dużo bardziej otwartym, w którym można było wprowadzać najróżniejsze zapisy, natomiast w projekcie POG nie ma takiej możliwości, ani przewidzianego szczególnego miejsca na takie zapisy. Podstawowym więc działaniem zapobiegawczym i minimalizującym jest takie wskazanie stref, które umożliwi pozostawienie jak największych terenów wolnych od przekształceń i zabudowy, w tym najcenniejszych terenów pod względem przyrodniczym. W projekcie POG wskazano dość rozległą strefę SO – terenów otwartych, która obejmuje doliny Krztyni i Białki Zdowskiej i Lelowskiej oraz ich dopływów, a także tereny rolne i leśne, których na terenie gminy nie brakuje.

Za pozytywne należy uznać, że w projekcie POG ustalono szereg terenów, które stanowić będą przeciwwagę dla procesów urbanizacyjnych. Są to tereny lasów oraz tereny rolne, doliny cieków oraz tereny, które wskazywane były jako proponowane do objęcia ochroną. Reasumując nie przewiduje się znaczącego pogorszenia walorów przyrodniczych, w tym cennych siedlisk.

W stosunku do całego obszaru projekt POG wprowadza wskaźniki urbanistyczne. Określa min. minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej, maksymalną nadziemną intensywność zabudowy, maksymalną wysokość zabudowy oraz maksymalny udział powierzchni zabudowy. Ustalane w POG gminy Irządze właściwe strefy zapewniają wprowadzenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz wydanych decyzjach o warunkach zabudowy rozwiązań, które nie będą powodowały znaczących negatywnych oddziaływań oraz zapewnią możliwość rozwoju gminy w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju i poszanowania przyrody.

W projekcie POG nie wprowadzono zapisów dotyczących kompensacji przyrodniczej. Zakres kompensacji przyrodniczej może zostać określony, zgodnie z art. 75 ust. 4 i 5 prawa ochrony środowiska w pozwoleniu na budowę lub w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Na terenie objętym POG, po przeprowadzonej analizie nie prognozuje się wystąpienia terenów, na których wprowadzenie urbanizacji powodowałyby konieczność wykonania kompensacji przyrodniczej (brak stwierdzenia negatywnego wpływu na cenne siedliska przyrodnicze).

8. MOŻLIWOŚCI ROZWIĄZAŃ ALTERNATYWNYCH DLA OBSZARU NATURA 2000

W projekcie POG gminy Irządze nie wprowadza się form zagospodarowania, które mogłyby wpłynąć negatywnie na siedliska i gatunki chronione w obszarach Natura 2000, w związku z czym nie ma potrzeby wprowadzenia jakichkolwiek rozwiązań alternatywnych. Siedliska chronione w ramach obszaru Natura 2000 „Dolina Rajeczniczy” pozostawia się wolne od zabudowy, jak również otoczenie tego terenu (Strefa SO, teren Lasu Pradelskiego). W związku z powyższym stwierdza się, że zapisy projektu POG nie wpłyną na:

- pogorszenie stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000;
- negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000;
- pogorszenie integralności obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami.

W związku z powyższym nie zaistniała potrzeba rozpatrywania rozwiązań alternatywnych.

9. PROPOZYCJE DOTYCZĄCE PRZEWIDYWANYCH METOD ANALIZY SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ PROJEKTOWANEGO PLANU ORAZ CZĘSTOTLIWOŚCI JEJ PRZEPROWADZANIA

Na etapie projektu planu nie wprowadzono konkretnych rozwiązań mających na celu analizę skutków realizacji oraz częstotliwości jej przeprowadzania. Zakres planu określony w ustawie z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 poz. 1130) oraz w Rozporządzeniu Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 8 grudnia 2023 r. projektu planu ogólnego gminy, dokumentowania prac planistycznych w zakresie tego planu oraz wydawania z niego wypisów i wyrysów (Dz. U. z 2023 r. poz. 2758) nie przewiduje możliwości określenia monitoringu w POG. Wskazanie takie byłoby niezgodne z przepisami prawa i znacząco wykraczałoby poza ustawowe kompetencje Rady Gminy.

Jednocześnie skutki realizacji postanowień planu będą podlegały bieżącemu monitoringowi odpowiednich służb ochrony środowiska, służb ochrony przyrody, organów administracji oraz organizacji ekologicznych. Bardzo ważna jest również postawa obywateli, którzy powinni reagować natychmiastową interwencją w przypadku stwierdzenia wystąpienia uciążliwości.

10. STRESZCZENIE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Celem generalnym sporządzania projektu planu ogólnego jest określenie obrazu przestrzennego polityki gminy. Dotyczy to wymiaru przestrzennego poprzez ustalenie stref planistycznych oraz obszaru uzupełnienia zabudowy i wymiaru normatywnego - poprzez ustalenie gminnych standardów urbanistycznych. Celem sporządzenia projektu planu ogólnego jest więc uchwalenie podstawy merytorycznej i prawnej niezbędnej dla wydawania decyzji o warunkach zabudowy oraz sporządzenia nowych planów miejscowych i zmiany planów obowiązujących. Źródłem regulacji prawnych dotyczących sporządzania, treści i procedury uchwalania planu ogólnego jest ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 ze zm.) zwana dalej u.p.z.p. Zgodnie z tą ustawą plan ogólny obejmuje ścisłe ustalenia struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy w wydzielonych strefach planistycznych i określenie gminnych standardów urbanistycznych. Określa, jak będą rozwijane różne części gminy, w tym strefy mieszkaniowe, przemysłowe, usługowe, rolnicze czy rekreacyjne. **Zabezpieczenie ładu przestrzennego** pomoże uniknąć chaotycznej zabudowy chroniąc wartości estetyczne oraz funkcjonalne przestrzeni. Plan uwzględnia potrzeby dotyczące realizacji dróg, kanalizacji, wodociągów i innych obiektów publicznych. Podczas sporządzania projektu planu ogólnego, mieszkańcy mają wpływ na kształtowanie swojej okolicy i mogą liczyć na zachowanie określonych standardów życia.

Wyznaczone w planie ogólnym strefy planistyczne, uwzględniać będą dotychczasową politykę przestrzenną gminy Irządze, cele i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy wskazane w Strategii Rozwoju Gminy Irządze na lata 2024 - 2030 i dotychczas obowiązującym Studium.

Zgodnie z art. 13h ust. 1 i ust. 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z projektem planu ogólnego sporządza się uzasadnienie składające się z części tekstowej i graficznej. Część tekstowa uzasadnienia planu ogólnego zawiera wyjaśnienia przyczyn wyznaczenia stref planistycznych w granicach określonych w planie ogólnym oraz sposobu uwzględnienia uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy. Część graficzna uzasadnienia, to graficzna prezentacja danych stanowiących uwarunkowania, w tym uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe, infrastruktury technicznej, górnicze, uwzględniane w kształtowaniu zagospodarowania przestrzennego. Z części graficznej uzasadnienia, wynikać będzie, w jaki sposób te uwarunkowania wpłynęły na sformułowanie ustaleń planu ogólnego.

Sporządzenie planu ogólnego gminy Irządze ma na celu zrównoważony rozwój gminy, który uwzględnia potrzeby mieszkaniowe mieszkańców, jednocześnie dbając o zachowanie porządku przestrzennego i dbałość o zachowanie wartości środowiskowych oraz infrastrukturalnych. W projekcie planu ogólnego gminy Irządze wyznaczono tereny przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, w sposób zrównoważony i zgodny z polityką przestrzenną gminy. Plan ma na celu nie tylko zaspokojenie zapotrzebowania na nowe powierzchnie mieszkalne, ale również przeciwdziałanie niekontrolowanemu rozproszeniu zabudowy, które mogłoby prowadzić do negatywnych konsekwencji w postaci chaotycznego rozrostu przestrzennego i problemów związanych

z infrastrukturą. Aby uniknąć zjawiska nadmiernego rozproszenia zabudowy, tereny przeznaczone pod zabudowę jednorodzinną zostały wyznaczone w obrębie istniejących dróg gminnych, co pozwala na optymalne wykorzystanie już istniejącej infrastruktury transportowej. Tego typu lokalizacja terenów zapewnia łatwiejszy dostęp do sieci drogowej, minimalizuje konieczność budowy nowych dróg i pozwala na bardziej efektywne zarządzanie rozwojem gminy. Dzięki wyznaczeniu obszarów zabudowy wzdłuż istniejących dróg, możliwe jest również zachowanie integralności przestrzennej w obrębie wsi, co sprzyja bardziej uporządkowanemu rozwojowi osadnictwa. W ten sposób gmina dąży do stworzenia przestrzeni, w której nowe inwestycje mieszkaniowe będą harmonijnie wpisywać się w istniejący krajobraz, nie powodując zbytniego rozlewania się zabudowy na tereny rolnicze czy przyrodnicze. W projekcie Planu Ogólnego Gminy Irządze wskazano następujące strefy planistyczne:

- strefa SJ - strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową jednorodzinną
- strefa SZ - strefa wielofunkcyjna z zabudową zagrodową,
- strefa SU - strefa usługowa,
- Strefa SP – strefa gospodarcza,
- Strefa SR – strefa produkcji rolniczej,
- Strefa SI – strefa infrastrukturalna,
- Strefa SN – strefa zieleni i rekreacji,
- Strefa SC – strefa cmentarzy,
- Strefa SO – strefa otwarta,
- Strefa SK – strefa komunikacyjna,

Szeroka gama kategorii terenów w ramach stref planistycznych nie pozwala na dokładne określenie lokalizacji przedsięwzięć najsilniej oddziałujących na środowisko. Takie rozróżnienie możliwe będzie dopiero po zrealizowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględniających ustalenia POG. Dla poszczególnych kategorii terenu projekt POG nakreśla podstawowe kierunki przeznaczenia (np. w strefie SW – strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową wielorodzinną, przewiduje się funkcję mieszkaniową wielorodzinną, ale dopuszczalne jest również przeznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, usługi, infrastrukturę techniczną, ogródki działkowe czy zielenią urządzone). Wobec powyższego dokładne przeznaczenie terenów nastąpi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, po rozeznaniu lokalnych uwarunkowań środowiska oraz potrzeb inwestycyjnych. Przyjęty w POG sposób kreślenia przyszłej przestrzeni gminy powoduje, że w wielu przypadkach oszacowanie wpływu na środowisko staje się niemożliwe, ponieważ o konkretnym przeznaczeniu (a co za tym idzie np. o zniszczeniu wartościowego siedliska czy stanowiska rośliny chronionej) przesądzała będzie określona lokalizacja na etapie mpzp. Dlatego w niniejszej prognozie przyjęto maksymalny zasięg i skalę oddziaływań. Przykładowo – jeżeli wyznaczono strefę

mieszkaniową w projekcie POG, to przyjęto, że w miejscowym planie negatywne oddziaływania mogą zaistnieć na całym jego obszarze. W analizowanym dokumencie wprowadzono odpowiednie wskaźniki urbanistyczne, które nie pozwalają na całkowitą zabudowę terenów, jednakże na dzień dzisiejszy nie wiadomo, które z przestrzeni zostaną zajęte, zależne będzie to bowiem w dużej mierze od ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Na podstawie POG zostaną sporządzone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a w nich zawarte zostaną, wybrane spośród katalogu zawartego w POG dla każdej ze stref planistycznych, przeznaczenia terenu. Trudno jest wskazać jednoznacznie tereny na których zmieni się przeznaczenie, gdyż projekt POG nie wyznacza zdecydowanie nowych kierunków zagospodarowania. Większość nowych terenów to uzupełnienie istniejącej struktury zarówno już stanu istniejącego, jak i stanu planowanego, wynikającego z ustaleń obowiązującego suikzp i mpzp. Projekt POG nie wskazuje nowych terenów na których kształtowałyby się nowe centra rozwoju. Wizja rozwoju gminy oparta jest o istniejącą strukturę, która została już nakreślona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, a następnie w uchwalanych tu mpzp.

OBSZAR UZUPEŁNIENIA ZABUDOWY

Z uwagi na niepełne pokrycie gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w planie ogólnym gminy Irządze wyznaczono obszar uzupełnienia zabudowy, tj. obszar, na którym dopuszczalne będzie wydawanie decyzji o warunkach zabudowy. Obszar uzupełnienia zabudowy wyznaczono również w celu określenia stref planistycznych obejmujących zabudowę mieszkaniową w ramach istniejącej zabudowy poza obowiązującymi planami miejscowymi. Obszar uzupełnienia zabudowy ma duże znaczenia w przypadku terenów na których nie obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Poza strefą OUZ nie będzie możliwości wydawania decyzji o warunkach zabudowy, ewentualna zmiana przeznaczenia będzie wymagała uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, oczywiście również zgodnego z profilem danej strefy.

Generalnie zaproponowane w projekcie POG kierunki rozwoju gminy opierają się na istniejącym zagospodarowaniu terenu oraz na ustaleniach obowiązujących dokumentów planistycznych. W niektórych przypadkach pojawiają się nowe rejony urbanizacji, jednak w zdecydowanej większości na terenach gruntów rolnych.

Generalnie zaproponowane w projekcie POG kierunki rozwoju gminy opierają się na istniejącym zagospodarowaniu terenu oraz na ustaleniach obowiązujących dokumentów planistycznych. W niektórych przypadkach pojawiają się nowe rejony urbanizacji, jednak w zdecydowanej większości na terenach gruntów rolnych.

W strefach o symbolach 24SO, 25SO i 27SO w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni słonecznej. W strefach o symbolach 24SO i 25SO dopuszczenie w/w przeznaczenia wynika z aktualnego zagospodarowania terenu,

natomiast w strefie o symbolu 27SO umożliwiono lokalizację nowej elektrowni słonecznej, ponieważ dla tego terenu została wydana decyzja o warunkach zabudowy na lokalizację w/w instalacji. W strefie o symbolu 4SO, w dodatkowym profilu funkcjonalnym dopuszczono wyznaczenie terenu elektrowni wiatrowej i elektrowni słonecznej. Odnosnie instalacji fotowoltaicznych, jak pokazały już lata praktyki obiekty tego typu nie powodują jakichkolwiek emisji zanieczyszczeń do powietrza, ani hałasu, ich oddziaływania zwykle nie wykraczają poza granice terenów na których są lokowane. Zagrożeniem jest lokowanie tych obiektów na terenach cennych pod względem przyrodniczym lub w dolinach cieków, gdzie przerwane mogą zostać korytarze ekologiczne. Na terenie gminy Irządze tereny pod fotowoltaikę wprowadza się poza główną doliną Białki Zdowskiej i Krztyni, w obrębie terenów rolnych, nie mniej tereny pod fotowoltaikę zbliżają się do samej doliny. W przyszłości należy dążyć do ograniczenia tego typu zabudowy, zwłaszcza w obrębie doliny Białki i Krztyni oraz terenów proponowanych do objęcia ochroną pn. „Dolina Krztyni i Białki Zdowskiej”.

Tereny z możliwością realizacji elektrowni wiatrowych wskazano na terenie 4SO w północnej części gminy. Odległość do najbliższej zabudowy w sołectwach Witów i Wygieźtów wynosi ok. 500 – 600 m, również odległość od zabudowy zagrodowej w sąsiedniej gminie Lelów wynosi ok. 500 m. Na obecny moment (lipiec 2025 r.) nie zostały wdrożone żadne nowe przepisy, które liberalizowałyby ustalenia Ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych, choć pojawiają się doniesienia medialne, że trwają prace nad takimi zmianami. Zgodnie z ww. ustawą:

Art. 3. Lokalizacja elektrowni wiatrowej następuje wyłącznie na podstawie planu miejscowego

Art. 4. 1. W przypadku lokalizowania, budowy lub przebudowy elektrowni wiatrowej odległość tej elektrowni od budynku mieszkalnego albo budynku o funkcji mieszanej jest równa lub większa od dziesięciokrotności całkowitej wysokości elektrowni wiatrowej, chyba że plan miejscowy określa inną odległość, wyrażoną w metrach, jednak nie mniejszą niż 700 metrów

Ustalenia te są racjonalne, gdyż minimalizują konflikty społeczne, które nieustannie wybuchają, gdy lokalne społeczności dowiadywały się o planach budowy kolejnych elektrowni wiatrowych, które często lokowane miały być bez przeprowadzenia rzetelnej analizy. Należy również zwrócić uwagę, że na dzień dzisiejszy, na etapie POG, nie są znane jakiegokolwiek szczegóły ewentualnej lokalizacji turbin, np. ich wysokość czy moc.

Elektrownie wiatrowe powinny być lokalizowane z dala od zabudowy mieszkaniowej, na terenach pozbawionych wartości przyrodniczych, w kilku lokalizacjach na terenie Polski, np. w formie dużych farm, blisko stacji GPZ czy innych miejsc z możliwością dogodnego odbioru energii. Rozpraszanie tego typu zabudowy prowadzi do chaosu przestrzennego oraz do problemów z siecią elektroenergetyczną, co dotyczy również elektrowni słonecznych. Przykładem skutków nieracjonalnego multiplikowania odnawialnych źródeł energii jest

blackout który miał miejsce w Hiszpani w kwietniu 2024 r.¹⁹, gdzie niemal cały kraj oraz część Portugalii i Francji pozbawiona została energii elektrycznej. Obiekty wiatraków powodują duży impakt na krajobraz, stanowią źródło hałasu, a ze względu na częsty ruch stanowią źródło niepokoju dla mieszkańców. Bardzo niekorzystnie wpływają również na populacje ptaków i nietoperzy. Każda lokalizacja elektrowni wiatrowych powinna być poprzedzona bardzo szczegółowymi analizami oraz konsultacjami społecznymi.

Duże zmiany zagospodarowania doliny Krztyni związane będą z budowa obwodnicy Szczekocin, ale ta inwestycja uzyskała już wszystkie zgody i pozwolenia, jest ona w fazie realizacji. W pobliżu węzła z DK78 i na przebiegu obwodnicy ulokowano nowe tereny pod farmy fotowoltaiczne.

Należy również wspomnieć o dość dużych terenach produkcyjno-usługowych w ramach strefy SP, która została wskazana wzdłuż drogi krajowej nr 46 pomiędzy Paulinowem, a Nakłem. Nie występują tu cenne siedliska przyrodnicze, a jedynie uprawiane grunty orne. Nie mniej ewentualne powstanie na tych terenach większych obiektów przemysłowych, produkcyjnych czy usługowych niewątpliwie doprowadziłoby do znacznej zmiany sposobu użytkowania, m.in. w sposób znaczny zmieniłby się krajobraz tego terenu.

Za pozytywne należy jednak uznać, że projekt POG wskazuje również tereny, które będą stanowiły zasób przyrodniczy gminy. Są to tereny lasów, tereny o charakterze rolniczym oraz doliny cieków, w tym doliny Białki Zdowskiej i Lelowskiej i Krztyni, oraz ich dopływów. W szczególności wolne od zabudowy zachowano tereny znajdujące się w obrębie obszaru Natura 2000 oraz tereny proponowanych form ochrony przyrody. W projekcie POG uwzględniono również szereg uwarunkowań, m.in. występowanie złóż kopalin, form ochrony przyrody, terenów cennych pod względem przyrodniczym proponowanych do objęcia ochroną, obiektów o charakterze zabytkowym, infrastruktury technicznej itp. Nie przewiduje się wystąpienia znaczących oddziaływań na środowisko, a zwłaszcza na tereny cenne pod względem przyrodniczym oraz korzyście ekologiczne w sytuacji gdy na podstawie POG skonstruowane zostaną miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Opracowanie obejmuje teren gminy Irządze. Administracyjnie gmina Irządze położona jest w północno-wschodniej części województwa śląskiego, w powiecie zawierciańskim. Teren gminy sąsiaduje z gminami: Kroczyce, Niegowa, Lelów, Szczekociny. Powierzchnia gminy wynosi 7074 ha wg ewidencji gruntów, zaś wg GUS 7099 ha. Na terenie gminy wyróżnia się jedenaście sołectw: Bodziejowice, Irządze, Mikołajewice, Sadowie, Wilgoszcza, Wilków, Witów, Woźniki, Wygietzów, Zawada Pilicka oraz Zawadka. Wg danych GUS za 2023 r. w gminie zamieszkiwało 2512 osób, a średnia gęstość zaludnienia wynosiła 35 osób na 1km². Pod względem geologicznym teren gminy Irządze leży na pograniczu Jury Krakowsko-Częstochowskiej, którą budują osady jury oraz Niecki Miechowskiej, wypełnionej osadami kredy. Obszar gminy jest generalnie ubogi, choć występujące tu cieki odgrywają dużą rolę w jej rysie przestrzennym i przyrodniczym. Bardzo istotną strukturą w gminie jest dolina Białki Zdowskiej i Krztyni w jej części południowej. Białka i Krztynia płyną tu rozległą, płaską doliną u podnóża malowniczej skarpy wysoczyzny

¹⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/2025_Iberian_Peninsula_blackout

kredowej. Na obszarze gminy niewielka jest ilość wód powierzchniowych stojących, choć znajdują się tu dwa większe kompleksy stawów. W dolinie Krztyni znajduje się kompleks dziesięciu stawów hodowlanych o łącznej powierzchni ok. 51 ha. Stawy te są intensywnie zagospodarowane dla hodowli ryb. W północnej części gminy znajdują się Stawy Wygiełzowskie, obecnie są to dwa większe stawy oraz kilka niewielkich stawików dla przechowania narybku. W przeszłości stawów było tu więcej, prawdopodobnie pięć lub sześć. Obecnie powierzchnia stawów to ok. 7,5 ha. W centrach poszczególnych sołectw znajdowały się dawniej niewielkie stawiki, jednak obecnie są one pozbawione wody, zarośnięte lub zasypane. Jako przykład można tu podać staw wiejski w Bodziejowicach, w Witowie czy w samych Irządach (element dawnego parku przydworskiego). Przeważająca część terenu gminy Irządze położona jest na wysoczyźnie lessowej, o pagórkowatej i urozmaiconej powierzchni, wznoszącej się przy zachodniej granicy terenu i opadającej w kierunku północno-wschodnim. Powierzchnię wysoczyzny przecinają liczne wąwozy i niewielkie nieckowate dolinki.

Gmina Irządze charakteryzuje się zdecydowanie wiejskim charakterem użytkowania terenu. Na terenie gminy zdecydowanie przeważają grunty rolne oraz lasy i tereny zadrzewione, ich powierzchnie to odpowiednio 72,43% i 23,53% powierzchni gminy. Grunty orne zajmują odpowiednio 3951,58 ha, co stanowi 55,85% powierzchni gminy. Łąki i pastwiska zajmują mniejsze powierzchnie, odpowiednio ok. 633,57 ha i 161,23 ha, co stanowi 8,95% i 2,28% powierzchni gminy. Lasy łącznie z zadrzewieniami zajmują razem 1665,84 ha, co stanowi 23,53% powierzchni gminy. Na obszarze gminy Irządze nie występują żadne udokumentowane złoża kopalin, obszary i tereny górnicze.

Na terenie gminy Irządze naturalne zbiorowiska roślinne występują bardzo sporadycznie, jedynie w obrębie form ochrony przyrody, w dolinach cieków, parków wiejskich czy najbardziej niedostępnych stoków czy dolin wąwozów. Obecnie występują jedynie łąki olszowe w dolinach cieków choć te zbiorowiska mają charakter silnie kadłubowy, za wyjątkiem rejonu rezerwatu Kępina, gdzie rozwinięte są w stopniu niemal pierwotnym oraz fragmenty buczyn w obrębie Wąwozów Bodziejowskich.

W myśl ustawy o ochronie przyrody na terenie gminy Irządze występują: jeden rezerwat przyrody, jeden obszar Natura 2000, osiem pomników przyrody ustanowionych pięcioma uchwałami, zarządzeniami i rozporządzeniami.

Projekt POG zakłada uzupełnienie już istniejącej struktury osadniczej i nie wykracza w sposób znaczący poza jej obecne ramy. W wyniku urbanizacji nowych terenów może wystąpić wpływ na wody powierzchniowe i podziemne oraz na klimat. Gleby oraz rolnicza przestrzeń produkcyjna na terenach objętych zmianami zostaną przekształcone, a funkcja zmieniona na skutek urbanizacji. Na terenach planowanych pod zabudowę, przemysł, usługi istniejące środowisko ulegnie całkowitej degradacji. Nie przewiduje się wystąpienia szczególnych zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, gdyż planowane zmiany przeznaczenia dotyczą głównie gruntów ornych, w tym odłogowanych. Na terenach proponowanych do objęcia ochroną nie wprowadza się kolizyjnych przeznaczeń terenu, w związku z czym nie przewiduje się ich zagrożeń.

Za pozytywne należy uznać, że w projekcie POG ustalono szereg terenów, które stanowić będą przeciwwagę dla procesów urbanizacyjnych. Są to tereny lasów oraz tereny rolne, doliny cieków oraz tereny, które wskazywane były jako proponowane do objęcia ochroną. Reasumując nie przewiduje się znaczącego pogorszenia walorów przyrodniczych, w tym cennych siedlisk, gdyż w znacznej mierze znajdują się one w obrębie stref SO lub SN.

Wzrost stopnia urbanizacji wpłynie znacząco na jakość powietrza atmosferycznego na skutek niskiej emisji ze strony zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Nie przewiduje się znaczącego pogorszenia jakości klimatu akustycznego, za wyjątkiem lokalizacji elektrowni wiatrowych oraz strefy przemysłowej w rejonie DK46.

Projekt POG nie wprowadza funkcji, które mogłyby potencjalnie transgranicznie oddziaływać na środowisko.

Realizacja Planu Ogólnego gmina Irządze wynika z generalnej zmiany, która zaszła w polskim ustawodawstwie, która polega na zastąpieniu dotychczas obowiązujących dokumentów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego właśnie planami ogólnymi. Wymóg realizacji POG dotyczy wszystkich gmin w Polsce, w przypadku jego braku po 1 lipca 2026 r. gmina nie będzie mogła opracować nowego lub też zmieniać istniejącego mpzp, ani wydawać decyzji o warunkach zabudowy. POG jest dokumentem specyficznym, o sprecyzowanej formie, w którym w ustawodawstwie nie przewidziano wskazywania rozwiązań mających na celu zapobieganie lub ograniczanie negatywnych oddziaływań na środowisko. Np. suikzp gminy było dokumentem dużo bardziej otwartym, w którym można było wprowadzać najróżniejsze zapisy, natomiast w projekcie POG nie ma takiej możliwości, ani przewidzianego szczególnego miejsca na takie zapisy. Podstawowym więc działaniem zapobiegawczym i minimalizującym jest takie wskazanie stref, które umożliwi pozostawienie jak największych terenów wolnych od przekształceń i zabudowy, w tym najcenniejszych terenów pod względem przyrodniczym. W projekcie POG wskazano dość rozległą strefę SO – terenów otwartych, która obejmuje doliny Białki i Krztyni oraz ich dopływów, a także tereny rolne i leśne, których na terenie gminy nie brakuje.

Za pozytywne należy uznać, że w projekcie POG ustalono szereg terenów, które stanowić będą przeciwwagę dla procesów urbanizacyjnych. Są to tereny lasów oraz tereny rolne, doliny cieków oraz tereny, które wskazywane były jako proponowane do objęcia ochroną. Reasumując nie przewiduje się znaczącego pogorszenia walorów przyrodniczych, w tym cennych siedlisk.

W stosunku do całego obszaru projekt POG wprowadza wskaźniki urbanistyczne. Określa min. minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej, maksymalną nadziemną intensywność zabudowy, maksymalną wysokość zabudowy oraz maksymalny udział powierzchni zabudowy. Ustalane w POG gminy Irządze właściwe strefy zapewniają wprowadzenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz wydanych decyzjach o warunkach zabudowy rozwiązań, które nie będą powodowały znaczących

negatywnych oddziaływań oraz zapewnią możliwość rozwoju gminy w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju i poszanowania przyrody.

W projekcie POG nie wprowadzono zapisów dotyczących kompensacji przyrodniczej. Zakres kompensacji przyrodniczej może zostać określony, zgodnie z art. 75 ust. 4 i 5 prawa ochrony środowiska w pozwoleniu na budowę lub w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Na terenie objętym POG, po przeprowadzonej analizie nie prognozuje się wystąpienia terenów, na których wprowadzenie urbanizacji powodowałyby konieczność wykonania kompensacji przyrodniczej (brak stwierdzenia negatywnego wpływu na cenne siedliska przyrodnicze).

Na etapie oceny projektu POG nie wprowadzono konkretnych rozwiązań mających na celu analizę skutków realizacji oraz częstotliwości jej przeprowadzania, nie ustalono również prac kompensacyjnych, gdyż ustawodawca nie przewiduje wprowadzenia takich rozwiązań w projekcie Planu Ogólnego Gminy.

Projekt POG nie wprowadza funkcji, które mogłyby wpłynąć na cele, przedmiot ochrony oraz integralność jakiegokolwiek obszaru Natura 2000, w związku z czym nie ma potrzeby wprowadzenia rozwiązań alternatywnych. Zarówno na terenie gminy, jak i w jej pobliżu nie występują obszary Natura 2000.

11. LITERATURA

Absalon D., Jankowski A.T., Leśniok M., Mapa Hydrograficzna i Sozologiczna Polski w skali 1: 50000, ark. Koniecpol i Pradła, Gugik, Warszawa, 1995 r.;

Bednarek J., Haisig J., Wilanowski S., Szczegółowa Mapa Geologiczna Polski w skali 1:50000, ark. Pradła, PIG, Warszawa 1983 r.;

Centralna Baza Danych Geologicznych - strona internetowa PIG, <http://baza.pgi.gov.pl/>;

Guzik M., Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, ark. Pradła, PIG, Warszawa 1997 r.;

Kondracki J., Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa 2001 r.;

Haisig J., Biernat S., Mapa Geologiczna Polski w skali 1:200000, ark. Częstochowa, WG, Warszawa, 1978 r.;

Jędrzejewski W., Nowak S., Stachura K., Skierczyński M., Mysłajek R. W., Niedziałkowski K., Jędrzejewska B., Wójcik J. M., Zalewska H., Pilot M., Górny M., Kurek R.T., Ślusarczyk R. Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce. Zakład Badania Ssaków PAN, Białowieża 2011 r.;

Jóźwika A., Kowalczevska G., Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:200000, ark. Kraków, WG, Warszawa, 1984 r.;

Kaziuk H., Mapa Geologiczna Polski w skali 1:200000, ark. Kraków, WG, Warszawa, 1978 r.;

Kurkowski S., Szczegółowa Mapa Geologiczna Polski w skali 1:50000, ark. Koniecpol, PIG, Warszawa 1999 r.;

Matuszkiewicz W. [red], Potencjalna roślinność naturalna Polski - Mapa przeglądowa 1:300000 ark. 11, PAN, Warszawa , 1995 r.;

Musiak T., Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:200000, ark. Częstochowa, WG, Warszawa, 1983 r.;

Pacholewski A, Brodziński I., Formowicz R., Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, ark. Koniecpol, PIG, Warszawa 2000 r.;

Parusel J. B. [red], Korytarze ekologiczne w województwie Śląskim – koncepcja do planu zagospodarowania przestrzennego województwa etap I, CDPGŚ, Katowice, 2007 r.

Skrzypczyk L. [red], 2003: Mapa wstępnej waloryzacji Głównych Zbiorników Wód Podziemnych 1:800000, PIG, Warszawa;

Truszel M. i in., Mapa Geośrodowiskowa Polski, ark. Pradła, PIG, Warszawa, 2002 r.;

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Irządze, Uchwała nr 20/III/2002 Rady Gminy Irządze z dnia 30 grudnia 2002 r.

Wierzbanowski P. i in., Mapa Geośrodowiskowa Polski, ark. Koniecpol, PIG, Warszawa, 2002 r.;

- Granica gminy Irządze
Tereny z możliwością urbanizacji:
- SJ - strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową jednorodzinną
 - SZ - strefa wielofunkcyjna z zabudową zagrodową
 - SU - strefa usługowa
 - SP - strefa gospodarcza
 - SR - strefa produkcji rolniczej
 - SN - strefa zieleni i rekreacji (jako tereny sportu i rekreacji)
 - SO - strefa otwarta (tylko profil dodatkowy - tereny elektrowni słonecznych)
 - SO - strefa otwarta (tylko profil dodatkowy - tereny elektrowni słonecznych oraz elektrowni wiatrowych)
- Odległość terenu z możliwością lokalizacji elektrowni wiatrowych od zabudowy mieszkaniowej
- SC - strefa cmentarz
- SI - strefa infrastrukturalna

Uwaga:
SK - strefa komunikacyjna - w dorobie tej strefy wskazano tylko istniejące drogi z wypiskiem:

- DK78 jako obwodnica Szczekocin
- Obszar uzupełnienia zabudowy

ISTNIEJĄCE FORMY OCHRONY PRZYRODY:

- Rezerwat "Kępina"
- Obszar Natura 2000 "Dolina Rępczyń"

Granice rezerwatów i obszaru Natura 2000 częściowo się pokrywają

- Pomniki przyrody

PROPONOWANE FORMY OCHRONY PRZYRODY:

- "Dolina Krzym i dolina Białej Złowskiej"
- "Dolina Białej Łokowskiej"
- "Słupka Irządza"
- "Wąwoz Bódziszewski"

Proponowane stanowiska dokumentacyjne "Kamieniołomy na Skarpie Irządza"